

Förföf

Til en

HISTORIST, GEOMETRIST och PHYSICO-OECONOMIST

Beskrifning

Öfwer

PEDERSÖRE

SÖNN i SÖNNBÖNN.

Andra eller Historiska Delen.

Med Wederbörandes Tillstånd

i Kongl. Lärofåtet wid Åura Elf,

Til allmän granskning

Utgifwen af

**HANS HENRIC
ASPEGREN,**

MAG. PHILOS.

Och

I Stora Låro-Salen därstädes

Förfvarad

af

GABRIEL G. ASPEGREN,

Österbotninge.

Den 19 Martii 1766. på wanlig tid förmidd.

A B D,

Tryckt hos JON. CHRISTOPH. FRENCKELL.

PEDERSÖRE SOÄNS

Innebyggare

Och

Hederwårde

Dannemån

Til underrättelse om sine Förfä-
ders härkomst och lefnad, warder den-
ne beskrifning, som wedermåle af et
tacksamt sinne, för flere rönte fär-
lefsprof, meddelad och tilågnad,
samt frid och wålmåga i tiden, jem-
te sällhet i Ewigheten önskad

af

deras Lands- och Sökneman
GABRIEL ASPEGREN.

Wälsinnade Läsare.

Mindre eller Historiske Delen af den Söfne-Beskrifning, jag för något mera än twänne år sedan gjorde början med, genom beskrifningen öfwer Sjöstadens JACOBSSTAD; underställes nu din granskning. Såsom få Skrifter och minnesmärken warit at tilgå, hwilke kunnat lända mig til uplysning, uti denna af inländske Hådateknare; förgåtne orts beskrifning, kan denna del icke annat, än föresälla dig mindre fullkomlig. Hof-Cancell. v. DALINS Swenska Rikes Hist. någre Historiske Tractater och Disputationer, få anmärkningar samlade af Documenterne i Riks Kammar- och Antiquitets archiverne, det som i Söfnens Kyrkoböcker och Skrifter antecknat funnits jämte ojäfwiga berättelser, äro de grunder på hwilka denne Historiske del stödjer sig.

Den tid Påfwiiska läran och Swenska Statten pålades detta Lands inwånare, räknades större delen af Österbottn under denna Söfn, det har gifwit mig anledning at i de första SS. yttra

mig om ortens inbyggares härkomst, hålst ingen, så mycket mig
witterligt är, i de Skrifter, som öfver detta Landskaps orter
utgifne äro, det omrört. Modersmålet har jag nyttjat, för at
göra denna Skrift samtelige mine käre Landsmän begripelig,
hvilkas nytta egenteligen med des utgifwande påsyftas.

Så snart Geographiske Chartan öfver denne Sökn hun-
nit tillika med uträkningarne blifwa färdige, hvilket tros kunna
ske inom nästa års slut, skal den 3:de eller Geometriske delen
af beskrifningen utkomma. Den 4:de eller Oeconomiske, är
jag i fall den Högste tåckes förlåna lif och förmåga, sinnad
sist utgifwa, tillika med de härstädes under denne tid af mig
samlade rön och anmärkningar i Natural-Historien och Phy-
siquen.

Et mildt min Läsares omdöme gör jag mig så mycket
mera försäkrad om, som utom det han wet pådane beskrifnin-
gar med tiden lända vårt kära Fädernesland til märkelig up-
lysning och nytta, det egennyttan minst är drifsiådern til et gø-
romål, i hvilket mit ringa understöd och förråd går förlorat
för Fäderneslandet.

I. Cap.

Hedniske Tidehvarfwet.

§. I.

Om de Nordiske Folkslagens, i synner-
het Sinnarnes ursprung, flytt-
ningar, m. m.

Det Ewiga Wäsendet hade nåppeligen skapat wårt Jordaklot, förr än Människan som det ädlaste Creatur sattes at råda öfwer de andre och utwidga sig på denne Planet; de förste Människors misbruk af de dem medskapade förmoner, beröfwade dem och hela deras släkte, utom annat, det förra, och större delen af deras afföda på andra tusendetalet efter skapelsen det senare genom en öfwer naturlig Wattusflod. Sedan Noach med de

sin undwiskit flodens wåld, intogo tid efter annan des efterkommande, de dem fringliggande orter. Det låter wål icke bewis sa sig, det wandrande folkslag, som warit stamsfäder til de flåste Österländske och Europæiske i senare tider mycket namnkunnige folkslag, kort efter syndaflo den intagit de orter wi nu bebo, hwilket någre wåre Historiekrifware (a) tagit anledning af wiße Grækkiske och Österländske Poeters och Skribenters (b) dikter och brukeliga talesätt at föregiwa och förfakta, dock kan med nästan osjåfaktiga skal wisas det enl stor del af wåra Nordiske Landstracter warit med invånare försedd, ej allenast förr än de under samma climat wid södre Polen belågne orter, utan ock många blidare (c), med wißhet wet man det Norra delen af Aßen, hwilken hos de älfsta Historiekrifware kom under namn af Seythien, warit med invånare försedd, af Zaphets ätt, ej långt efter syndaflo den (d) och at en del af dem under namn

(a) Prof. Rudbeck den äldre, i sin Atl. Den yngre i sin Atl. illustr. Mellennius, Björner m. fl.

(b) Som Platonis, Solonis, Homeris, Hesiodi, Herodoti, Diodori, Appollodori Skrifter, hwilka utkommo närmare 1000 år för Christi tid, i senare tider, Strabo, Plutarchus, m. fl. af hwilkas skrifter de förre föregiswit, det en stor del af Österländske Scyther härifrån härstamma, at de älfsta folkslagen som i den 3. Skrift omnämnas härifrån utgått. At Moses med Hedningarnas Dår i 1 Mos. 10: 2, 35. jantte Hezech. uti 38: 26. 39: 1, 2, 6. Es. 41: 5. Jer. 31: 8. förstår wårt land, at Orpheus 100 år för den Trojaniske örlögen, eller a. m. 2600 har seglat förbi Simerien, (Rims i Österbotn) at Troja, Asgard och Upsala warit et, at Österbotn warit alla Amazoners hemwisk, at Grækerne härifrån hämtat sin wisshet, gudar, kundskap om själens odödlighet, at här warit deras lycksaliga dår, de härlige Elyseiske sätten, de heliga sår, all tings ånde, Gudarnas stilla sätten, m. m.

(c) Se Björner in Proleg. ad orthogr. Lingv. SvioGoth. de initiis & Migrat. Gent. ejusd. Sm. Nil. Håfvaålder. Brenneri obs. ad Mois. Armeniz, m. fl.

(d) Dese Scyther hafwa bewist sig wåra med Egyptierne jämnårige, och Deucalion kom ifrån dem til Grækeland, 1600 år för Christi födelse
Se v. Dalins Sm. N. Hist. I. D. 2. C. 1. S.

namn af Herdescyther (Nomades) begynte under deras swåra Frig med Dario Hystaspide, 516 år för Christi födelse färdas och flytta til våra orter (e), samt til en del hädan til de södre Europæiske, någon tid därefter, när Vodinerne, et annat Scythiskt utskott ifrån Armenien, Gelonerne et Gråkiskt folkslag, och Neurerne för de Macedoniske wapnen skull, woro tvungne at begifwa sig hit 150 år wid påß därefter. (f)

Omnämnde Neurer, hwilke woro en del af de Hunner; som utgingo ifrån öfre ändan af Asiatiske Scythien, och en blanking af de Samaritaniske Israeliter, (som i K. Hoseas tid af Ussyriske Konungen Salmanassar til tråldom bortfördes) (g)

F 3

Sey-

(e) L. c. i. D. 2, E. 8. 9. De lefde på et sätt, som den H. Skrift berättar og om de gamle Patriarcher, ty de bodde under tjäll, de bibehöll renhet och menlöshet, deras wälsignelse war at äga qwinnor och barn tjenare och tjenarinor, deras rikeedom bestod i boskap, för hwilkas skull de flötade ifrån den ena orten til den andra, deras Hjordar gafs dem uppehälle, mjölk och honung tiente dem til spis, ull och hudar til kläder, de frågade ej efter Gull och Silfwer, deras ensalldighet, måttelighet, tarflighet och råtttrådigbet woro efterbörden för det nästgränsande folkslag, deras egendom stod öppen för allom; de lefde wäl utan de konster och wetenskaper som i Egypten och Grakeland sigit så högt, men ock utan list och skadelig sinhet; okunnighet om laster hade hos dem sidre merkan än Grakernas lunskep om dygd, och de gingo högre i sine skyldigheter med et godt medfödt lynne, än Egyptierne med sin witterhet.

(f) Bayeri Act. Petrop. T. I. p. 419. T. 9. p. 346.

(g) Utas Herodot. Lib. I. p. 44. I. 4. p. 229. Diod. Sic. l. 2. C. 43. p. 123. finnes det deße af Salmanassar öfwer Volgastoden til Casan och Astrakan i tråldom bortförde Israels barn, följt norr ut med Scythiske Konungar, samt med dem sig förenat och nedfatt, under namn af Sarmater, Sauromater, af hwilke en del med omnämnde Graker och Scyther togade til våra orter. jämsf. Björners bref til Prof. Afnell, infört i deß Em. Rit. Håsaalder. Riksrådet Gr. Gust. Bondes försöf at igensinna Finska Nations härkomst infört i Witterh. Acad. Handl. I D. jfr. p. 79. Bar. och Präsid. Wellings opus Mago Cabbalist. p. 322. IV. Est. B. 13: 39: 47. Jer. 16: 13: 15.

Scyther och Græker, satte sig neder i norra delen af Ryssland, och Finland, och äro stammen til nu warande Finnar, Lappar, Etker, Samojeder, Ostiacher, m. fl. De som af dem i Finland utsågo sig beständige boningsplatser regerades i långliga tider af egne Konungar, och kommo i åtskillige tidehvarf under särskilte namn, som Hunner, Neurer, Sarmater (h) Venuler, Vender, Vindi, Fenni eller Finnar m. m. dock hafwa de för Swensfarnes inkomst i Landet i 11 och 12 Seculo hwarcken med något annat folkslag sig förenat eller welat årlåna någons öfverwålde, men wäl gjordt stora utfkott (i), samt fört många swåra och måst olyckliga frig, (k) icke des mindre hit intil bibehållit sit egit slägte, språk och seder. (l)

En stor del af den mark nu utgör Finland, låg onekeligen wid deras första inkomst under watn, på den nu af Finnarne så kallade Maan Seltå (Landtryggen) (m), hade de egen

(h) Deras Samaritaniske namn tyckes ännu wara hos dem i behåll, Lapparne kalla sig Samorei, Finnarne, Suomalaiset, hos Samojederna, m. fl.

(i) Såsom med Svegdur A. C. 260, med Scandinavieerne til Wicklagård, eller constantinopel omkring 380, med Hwitlärk emot Constantinopolitanske Reisaren Michael år 360, til Sverige efter fjällen, hwarest de fordom besutit Småland m. m. til Lappmarkerna i R. Agnes tid 445, m. fl.

(k) utom flera med Vanlander 470, med Agne 445, med Ivar vidfarnes, med Sigurd Ring, med med R. Eric Emundson 930, med Erik Segerfäll 970, til des de anteligen af Eric den hel. 1157 blefwo den Swenska Kronan underlagde och Christna religioa påtvingade.

(l) Om Finnarne likhet i språk och seder med Israeliterne, kan läsas Prof. Rudbæcks den yngres Bref til El. Prof. Törner inryckt i G. Arctopolitani Disput. de Orig. & Relig. Fennorum.

(m) Denne Landtrygg råknades då til Seweberget (Norrska fjellen) hwilket i wäster wid Götteborg har sin början och med 20 mils bredd löper genom Lappmarkerna, gör sin största bugt wid Callawari wattufall, och sedermera ombytt i grus och jordhögar genomlöper Österbotten och en del af Finland til Grad. lat. 69. long. 45. så at hela des längd utgör ungefärligen 350 mil.

genteligen sit utrymme, alt efter det landet skutit sig undan waltubrynet, äro de öfrige platser intagne. (n).

§. 2.

Om Amazonerne, Biarmerne, Scricksinnarne och Lapparne, Österbotns Inbyggare i wise Tidehwarf för Christendomen.

Östra eller öfra delen af Österbottn, kan altså med säkerhet räkna sina invånare för 2000 år tillbaka, nedre delen af Landet

(n) Efter Prof. Celsi rön och anmärkningar, som blifwit indragne i Kongl. Swenska Wetenskaps Acad. Handl. för 1743. I quart. p. 33. hålles i allmänhet före watnet i Öster- och Västerhöfn årligen minskas en half werktum, och följaktligen 48 alnar sedan Finnarne först togo detta land i besittning: huru wis denne räkning kan vara, skola efterkommande wisa, men onskeligt är det, at utrymmet i vår Nord tiltagit och ändrat sin förra skapnad; stora skogstrakter samt grönskande slåtmarker ses nu på flere ställen, hwarest man med säkerhet wet, fordom willa wågor lupit; Wise slåtmarker höjas, högder sänka sig och dalar blifwa åter upfylde, om hwilket Landsk. Hjärne sirligen utlåter sig sålunda:

Swar man ej annat för än faste länder såg,
Där ser man nu en älf, och där som böljan rådde,
Är idel forfast jord. Safsfnåckor ligga sådde,
På slätten här och där. Hur långt från haf och wåg
Urgamle ankrar fins på bergen oförtänt.
Äf wattusfoder sker at fålt i dalar sänkes,
Och gytisan gör at berg mot marken lika jemtes,
Så ömsar all ting om, . . .

det war til större delen af Botniska hafswatnet efter deras ankomst otwifswelaktigt flere århundrade öfwerfwemmat. (a)

Inwånarena tunno i början sin bästa utkomst med jakt och fiske. Et bister och ganska kallt klimat mångfalt strångare än i vår tid (b), gjorde alla andra näringsfång för dem fruktlösa, på en tid, deras skogs producter ej kunde genom byte med föderlänningarne förädlas.

Sedan de nu så kallade Finnar tid efter annan intagit de nu warande Finnska landsorter mot södsidan, och Göthiske Bjarmer förenadt sig med Österbotns inbyggare, kommo de af Historiefkrifwarena under namn af Bjarmer (Utgardii) (d), och landet nämndes af de Swenske Bjarmaland, Buraus förmener af Finnska ordet wara-ma (et bergaktigt land) hwilket wäl ej kan lämpas på denne Landsort, men härunder begreps och all den Terrain nu utgör Permien, och en del af Lappmarkerna; at des floder haft utlopp i Gangvie (Botniska wiken) och gränsat til Finland (e) wisar at vårt Österbotn varit en del af våre förfäders Bjarmaland.

Hos utlänningarne kom detta folkslag en tid därefter under namn af Scry - Screto - Skrick - eller Scy-Finnar, otwifswelaktigt för deras skidlöpande, som då redan varit i bruk. (f)
Och

(a) Efter den antagne wattuminställnings satsen, skulle watnet, som 400 år för Christum, stått 16 samnar högre än nu, gått 8 à 10 mil öfwer nu warande hafsbänd.

(b) Tal om skogarne p. 48, af Ulric Rudensköld. och Mag. Herkepai tankar om Silles afwelens införande i Finland. p. 1: 6.

(c) Dese Bjarmer kommo från Wedelpad och Ångermanland, deras stamort, se Björners Sw. Rif. Håfvaälber, p. 70 och 72.

(d) Björner påstår at Bjarmerne fått namn af Briareo, Neptuni måg på anförde stället 2 fl. p. 19.

(e) Herôdes och Boles Saga.

(f) Uti Schefferi Descr. Laponiæ p. 11. påstås det Starkotter skal warit den första, som bring A. C. 470 under sin resa härigenom landet lärk dem nyttja skidor, jfr. Meßen, Second, Illustr. T. X. p. 3.

Och begreps under detta namn jämväl alla de som bebodo de fiellen.

Utaf de inrikes skrifter man öfverkommit, är bekant, det Biarmerne ägt sin särskilta gudsdyrkan och regering; de Biarmers Jumala war bekant och wördad på widt aflägsne orter (ff) uti Heröds och Boses saga omnämnes Hereker deras Konung (g). Och hos Saxonium förekommer en annan uti Danfke Konungen Regners tid; Procopius iutnar at bågge kenen hos dem warit til jagt och frig lika skicklige (h). Och håller jag före wara otwifwelaktigt, det med de Amazoner (om de ej an

(ff) Twänne Tempel omröres i jagorne, det ena eller förre finnes i Sturlögers saga omnämnt p. 49. hwarest afgudahuset är innan och utan så lunda beskrifwit, at wästan för Winan å stod det på en en slät wall gjort med stor handsldghet af dyrbar med, så glänsande at hela wallen däråf glimnade; ty det war med gull bonat och besatt med gyllene stear m. m. ifr. Björners Hjelteprydnad p. 27. efter hwilket Rudera ses i Sättna Eoln i Medelpadd, se des Sw. Rik. Håsd. åld. p. 78. Det senare stod på Finsta sidan i en skog beprödt med den namnkunnige Jumalæ bild och med mycket gull, silwer samt andre dyrbara gåfwor utifrat, Heröds Saga p. 27.

(g) Sådane woro dock i Hedendomen mindre mindre betydande: Konungar blefwo den tid alla de kallade, som hade någre berg och högder i besittning hwilke ingen kunde taga ifrån dem, emellan sådane war Sverige länge delt, och kommo de under särskilta namn, som Fylke, Skatte, Små, Skogs, Hårads, Rås, och Sjökungar: när Ingiald illråde kastade Folkets Kungarne öfwer ånda, som ansågos för de förnämste, förwandlade han Skattkungarne til Högdingar och Länsmån, (Borins utf. til Sw. folk. Hist. 2 T. W. p. 58.) Skogskungar nämndes de hwilke intagit någon skogsstrakt och den upodlat, en sådan war Hareker, dock en ibland de mera betydande; Skogs Drottning war och Arnesia, hwilken jämväl bodde på en ort i Jotnahem hwars egendom bestod i en hop Getter, dem hennes dotter Prinsefan skinvefja waktade, och hela måltiden utgjorde et gröfsat. (Egills och Asmunds Hist. Ed. Salan. c. 3. ifr. Dal. R. Hist. 1 T. 12. Cap. 1 §. 1. a.

(h) Nec uiris inquit, mos agros exercere, nec fœminis notus labor, solus uenatus utrique sexui sufficit. (de Serickfianis.)

annars varit diktade) som af både ut- och inländske Hårdatarnare i synnerhet Skalderne blifwit med så synnerliga egenskaper från könet afskildrade, ej förstodes andre än en del Biarmiske qwinnor, hwilke genom en strång diæt och ständig öfning förwårswat sig all den skicklighet och mannamod som tarfwades af en hårdad Nordisk slagskämpe. (i)

Biarmernes Regemente begynte redan i 6:te Seculo aftaga, när de förre Ryßlands invånare sträckte sig wälde öfwer Ladoga floden, men öfwerända fastades af Norrsk Konungen Harald Hårfagers son, Eric Blodyxe och des Bröder, som dem fringspridde, wid 930, efter hwilken tid man ej mer finner Biarmerne nämnde. (k)

Genom sin Swärfaders, en Finck Konungs tilhjelp, tog Dumbus en Wästerbotnisk Småkung, år 867 den delen af Biarmaland i besittning som nu nämnes Österbotn; sedan denne af 18 sine jättar blifwit af daga tagen, efterföljde honom

des

(i) En Sundius har beskrifwit dem uti sit arbete De Patria Amazonum, hwarest påstås at de i detta land haft sit egenteliga tillhåll, hwilket ock Rudbäck i sin Atl. T. III. p. 371. 498. jämte Joh. Tuhrn in vita Palmk. p. 5. utom fl. intyga: Messenius i sin Scand. illustrat. wil wisa det de varit af Gøthisk Extraction, samt blifwit wid deras utåg lemnade at förswara landet, Fœminæ säger han T. 1. p. 56. a Gothis ex Scandia dudum egressis relicta, fuere amazones Quenlandiæ corrupto vocabulo Cajanlandiæ, deras Regemente råfnar han flere hundra år för Christi födelse, in til 1070. 1050 skal R. Emund slagits med dem, men genom förgift mistat både son och folk. T. XII. p. 61. jfr. Böt. utl. til Sw. Fölk. Hist. p. 110.

(k) Af dem härstamma en stor del af Lapparne i Smeriae, Samojederne, Ostiakerna, Kamtschka Tartarerna m. fl. hwilka bo längs at ishafwet til Obyströmmen, de tillå sig sielfwe wara komne från Suomi Zembla eller Finland, hwars inbyggare ock af wisse utländske Hårdatarnare kallades Samo Gether. (Se Strahlenbergs Discr. Siberiæ p. 36. samt Nilss. Bondes tal om Finnarne ursprung i Sw. Witterh. Acad. handl. 1. T. p. 97.

des son Barder som hämnade sin faders död, men blef omsider af öfwannående Noriges Regent Harald 874 med hela sin Familie til Island förjagad, där han länge blef efter sin död som et Helgon dyrkad. (1)

Efter Barders afresa sköflades desse provincier tourwis af Swenskarne, Ryssarne och de Norrskte, til des et utskott af Finnarne gjordes at desse orter i Eric den Heliges tid efter Finnlands underkufwande af dem hwilke landtförwistes efter R. Erics Förordning, för det de ej wille antaga den Christna läran, (m) desse förenade sig med de qwarwarande Bjärmer, och bletwo af de Christnade Finnar för sin landsflyktighet skull Lappar kallade, hwilket namn ifrån dem til andra folkslag öfwerfört denna tid begönte blifwa brukbart (n), och på alla i Norden flyttande folkslag lämpat.

3 anseende til de åtskillige ställen Lapparne i dessa widlöftiga orter intego, och de särskilte lefnadsfätt de idkade, bletwo desse i Skogs, Sjö, och Siellappar fördelade (o), Sjölapparne sökte sin föda måst genom fiskeri samt jakt och bodde

G 2

wid

(1) Mess. Scand. Illustr. T. X. p. 4. cfr. Arngrims Crymol. L. II. p. 113. wid 760 under logiald illrådes tid, skal Jettén Calcva med sine söner wist sin styrka härskades hwarom Math. Disp. de Ostrobotnia, p. 19. jfr. R. Hist. T. I. Cap. 14. §. 15. p. 423.

(m) Scefferi Descr. Lapp. Cap. VI. p. 54.!

(n) l. c. p. 56. och Cap. I. p. 5. Gens Lapponica, ex Fennonicis est orta, interque ipsos nata, sed dein ejecta epulsaque e fennonia, vocabulum lappe in lingua lapponum, significat rejicere & Lapp Exul, ideoque ex Lappis nemo est qui se Lappum dici æquis auribus accipiat (jemför Plantin, Lex. Lapp. in præfat).

(o) Allt längst wid sjökanten, nord til Finnumarken och öster om igen: hafwe Sjöfinderne besatt alle jorde, oc på de store fied wanke de Lappesfin: der oc kallas derfor Lappemark eller wildfinland, utom dese Lapper oc Elricfinder äro oc någre andre Lapper (Peir. Claud. Nor. beskr. Cap. 27.

wid sjökanterne, så wäl wid botniska wiken, som å andra sidan mot Norrslön och ishafwet wid Norrskä Finmarken; i Botniska wiken war Torned en skilnad emellan de östre och wästre Sjöfinnarne (p); en del af de förre skingrades genom den Swenska Colonie Birger Jarl 1248 upsatte i Österbotns södra Skärgård (q), de senare med den öfriga delen af de förre blefwo af Birckelarlarna fort dåpå förjagade, under K. Magni Ladulås Regering, hwilkom war makt gifwit bringa på hwad sätt som helst, alla sorter Lappar under Ewca Krona, samt för sin möda härwid upbåra af dem skatt, mot en wiß afgift til Kronan; (r)

Sidallappar nämnas de hwilke nedsatte sig längs efter fielen, och idkade egenteligen Renskötseln, deras efterkommande bes

(p) Lappia mari botnico interjecto, in orientalem & occidentalem dividitur, cujus aquoris extremum Tornia est (Domian. Goes Eques Lucit. in Hisp. Deser.)

(q) Mess. Scand. illustr. T. X. p. 9. jfr. 2 Cap. 1. §.

(r) 3 Rung Magnus Ladulås tid wero Lapparne sit eget folk, och efter han inter kunde winna dem under Kronan, böd han dem som wille wåga och komma dem under Sweriges Krona, så wille han gifwa dem hina i händer til egendom, ty ginge Birckelarlar til som bodde i Birckala Sökn (et Swenskt folk som bebyggt denne ort, sedan Gylkes Rungarne af lagiald illråde brändes) och gäfwos sig til dem, och bagtingade med dem, på så många dagar eller tid, och emellan förrastade dem och slogs många ihjel, och wunno dem under sig alt in til norra och wästtra sidan, och fingo så bref af Konungen at de skulle hafwa Lapparne som antå bodde ut med botn med allan skatten, allenast de gäfwos nägre timmer gräskän til wedertkänneelse msc. funnit ibland Joh. Burai Rego. Antiq. skrifter. jfr. Dal. R. S. T. 2. 12 C p. 11 §. Dese Birckelarlar, som af Olao Magno kallades Lappfångar, upboro denne skatt af Lapparne, til K. Gust. 1. tid, fingo och 1541 försäkran så behålla den mot dubbel afgift, neml. 16 timmer klockwerk, och 4 mårdskinn för hwar, jämte en tredjedel i fiskerierne, men deras hårda medfart med Lapparne gjorde at friheten 1552 aldeles blef dem beröfwad och hela Lappskatten til Kronan indragen. Dal. 3. T. 1 D. 6 C. 16 §.

bebo de nu warande Lappmarker. Stogs, eller Granlapparne, födde sig at jagt, fiske i insidorne och Rensskötsel, de inrymde sig egenteligen Österbotn i Eric den heliges tid, hwilket de tygel-fritt besutto, in til dess de af Birger Jarl blefwo til en del til-slika med sissinnarne underkufswade, ifrån den tid begynte de an-ten draga sig åt fiellen, eller nyttja andre näringsfång, samt utwälja beständiga boningsplatser; mitt i Lånet bibehöllo dock en del sit gamla näringsfång hela Påswiska tiden igenom och kun-de ej bringas at anlägga nybyggen förr än de Swenske Skytter under K. CARL IX. (om hwilke 3 Cap. 2 S.) blefwo hitsån-de at upodla landet och som skatt til Kronan årlägga et wist antal skinnwaror årligen; desse för at så mycket lättare kunna afberda sin skinnskatt, funno nöje i at fälla deras renar och de andre twungne at anten flytta undan eller ombyta näringsfättet.

Hwad deras Rensskötsel beträffar, flyttade de med dem hela året igenom, de ställen emellan, där föda för desse djur war at tilgå; Fiskeriet idkades med qwisstaklar och en wist sort nät, jagten med pil och boge; deras skidor woro dem därwid fördel-aktigare än häst och hund. De upslago sine tiäll anten af hudar, bark och barr-tråns qwisstar, mellan tätta trån, eller löf-te de skogd för köldens wäldsamhet i bergsklyfter, eller ock som bruktes af de mera förmögne i sten satte med ris öfwerstäckte jordgropar. (s) Klådnaden bestod måst i några wildjurskin, och södan, i mjölk, fisk, kött och örter; deras muntra och för-nögda sinne, tråгна rörelse och måtteliga lefnad befriade dem dock från oro, sjukdomar och en tidig död; så at på dem med alt fog kan lämpas hwad Cornelius Tacitus i allmänhet yttrar

G 3

fig

(s) Efter sådane kunna flere märken och rudera större och mindre beses i öfre delen af landet, hwilke af Finnarne blifwa Lapin Ranniot kallade, såsom i Pedersöre Sockn och Ewijerwi Capell, i Rerto by wid öfre ändan af huswadsån, som är emellan Lappfors by och Krog nybygge;

fig om Finnarne. (1) Dese Lappar stodo under ingen Öfwerhet, invånarenas näringsfång, ständiga flyttning, Landets widlystighet, deras fringspridda hopar och oordenteliga lefnad, gjorde det til en omöjelighet, en hwar ägde öfwer sine barn och jord en oinskränkt myndighet, däraf har härderdt, at de mot nästgränsande Nationer ej finnas haft något at påminna, som ock inge för Birger Jarls ditkomst utom de redan anförde, hade på deras fulne och wille parcker några afundsamma ögon, i synnerhet den tid det lysande Rom, war et rof för de blodtörstige Asianer och hårdade Norrmänner.

Utom de 3:ne öfwergudarne Thuri eller TurisAs, Seitan och Jumala(u), som öfwer hela Finland och hos des ätlaningar dyr-

en af 15 sammars längd, 6 bredd med afdelningar, af fast grästen, ännu til en samns högd öfwer jorden på ställen; hålles före af allmogen warit en Ryrta; En annan dito i samma Capell, på en sandås, en half mil ifrån Skarufors gård, i skogen, något mindre, hwilke bägge efter århållen underrättelse af Communißt. Cuhlberg, därstädes förledne war af mig besågs. I Lappajervi Capell ses flere dylika efterlämningar, dock anseeligen mindre, såsom Pundas Altis på Koronemi udden; på Wartiosari holmen wid Reysala hemman; på Nykelä udden; på Hytilä udden, och Taut Kangas; kring Stor och Lillsfys Hemmans åttar i Majervi Capell m. fl.

(1) Tom. 3. de Germania, Cap. 46. Korteligen kunna des tankar efter orden så förswenstas: Hos dem ses en undrånswärd wildhet och en tryckande fattigdom; wapen, hästar och husgeråd förlustige, utgör dröter sådan, Belsar klädnaden, marken hwilostaden; deras hopp är bewästa pilar, som nyttjas af man och qwinna lifsfärdigt; hopflåtade qwishtar äro barnens skogd för wildbiur och owäder, ungdomens nöje, alderdomens tillflykt; det hålles sällare, än swertas wid återbruk, arbete med husbyggnad, omise om Mitt och Ditt; säkre således för människa stor; trögge för Gudarne; hårdade i törstighet, tarwa de intet, ofunnige om bättre, sakna de intet.

(u) Arch. Biff. Spegels Ryrto Hist. 2 Del. C. I. p. 5.

dyrkades, hade de sine undergudar (v), i synnerhet war offrande, jämwal til Fällor, stenar och stubbar m. m. mycket allmänt (w), jämte andre ceremonier. (x)

Både Serick, Finnar och Lappar ansågos af utlänningarne med förakt gemensligen; en del af de få Historie, Scribenter som höllo dem wärde omnämnas, trodde dem wara en mellan sort af människor och bestier (y); och hos dem ej fanns något lysande, medgifwes, men när en blind afgudadyrkan undantages, träffade de nästan bättre sine plikter i sin ofunnighet om la

(v) Anten sådane som de fått af Götterne, som Tontu, Tontgubben, Kratti, Skratten, dyodelaganden, Leiki, af Loke, Lundaguden, m. fl. (se Arctopol. l. c. p. 35. sfr. Björners Hjelta Prydnad p. 28.) eller nationale, som Uko, äktenfapsguden, Roune, wäderguden, Käckre, boskapsguden, Hyfi, wildjursguden. (Vexonii descr. Sv. L. X.)

(w) Sälunda offrade en del af inbyggarena renar och andre djur på berg, at de skyddsandar hwilke där troddes hafwa tilhåll, andre Renshorn på högder, och i dalar, at befria djuren för olycka, någre höllo wisse trån i synnerhet store stubbar i wif wärdnad, öfwerdrogo dem med hudar och annan granlåt, samt försedde dem med matwaror; benragel i synnerhet hufwudskälarna af wisse diur, måst björnars, hängdes på qwistarne af resliga trån, efter förutgångne ceremonier, träden helgades efter raglens antal; sådane ses ännu på ställen i wara ödemarker; wisse fällor höllas af andre i ættim, i hwilke pengar och annat i senare tider offrades. Sol, måne och stjernor fäste andra sin upmärksamhet på, och ansågos som skyddsgudar; lyselbar, woro högt ansedde. Sådane wid skepligheter äro wäl i senare tider aldeles afslagne, dock ur inwånarens minne ej utplånade.

(x) Arctop. l. c. (y) Så afmålas de på ställen med människo ansikten, men ludne wildjurs kroppar, af andre åter med dron som betäckte hela kroppen, eller ludne, med et öga fram i ännu, eller nåselåse; en del trodde dem blott yttre sine tankar med affecter och kroppsrörelse, m. m. se Plin. l. 4. 13. och l. 6. 30. cfr. cum not. Abbat. Jul. Pison ad Corn. Tac. de Germ. C. 46. p. 161. N:o 2.) hwartil de tagit anledning af deras kläde dragt och lefnadssätt, som öfwerigick deras insigt.

lasterne, än de belesiwade Göderlänningarne med sine konster och
 bokwett. "Jag tror" yttrar sig en sinrik v. DALIN, "at om
 "man kunde när man wille, lyfta sig ur de seder och tankesätt
 "hwar med wår tid öfwerhöljer oss i waggan, och i det stället
 "fatta de menlöse herdars begrep om åran, man då skulle tye
 "Ea lika som de, at orklöshet, seghet och weklighet, woro gans
 "ska föraktelige, at hålsan wore dyrbarare än nöjen, och at
 "en ärbar Herdalefnad wore hederligare, än at använda hela
 "dagen på ingen ting, på spel och qwict såsångar.

2 Cap.

Påswiska Tiden.

§. 1.

Om de förste Christne i Österbotn.

Stere århundrade för de Swenske Samkonungarnes, E.
 ric Björns och Björns på Hoga regering, hade wäl
 Sverige genom sin widsträckt handel, ständige wä
 ringefärder til Constantinopel, och genom utlänste resor,
 så blifwit om den Christna läran lunderrättade, at i he
 la Scandien war en blanning af Hedendom och Christendom,
 dock war ej öfwerwigten på Christne sidan, förr än Ansgarius
 en Benedictiner, Munk, från Corbeys Kloster i Westphalen,
 blet genom Kejsar Ludvig såsom en allmän Christne lärans
 förkunnare hirsänd, måst i affigt at hämma Norrmännernes
 ra

raseri därigenom på de södra Europæiske kusterne, sedan andre steg woro fåfänge; wann dock ej sit systemål förr än år 862, under Kung Olofs regering på et allmänt Riksmöte. (a). Denne Ansgarius hade Påfwens uttryckeliga befallning, at söka omwända alla Nordiske nationer at hwad namn de hålst wore, har ock predikat Ewangelium öfwer et års tid för sjelfwa Scricksfinnarne (b), ifrån hwilken tid man med wisshet kan räkna Österbotniske Lapparnes kunnskap om den Christna Låran, men långa tider utgingo ännu innan de på Påfwiskt sätt låto påtvinga sig den samma. År 1064, blef en lärare wid namn Stephanus, hwilken af de Påfwiske Simon kallades, af Arche-Bisshopen Adalbert i Bremen under den nitålfstade Konungen Stenkil, Ragwald Jarls söns fridsamma regering, til Norrlänningarnes uplysning i Christendomen förordnad, hwilken med i doghet förkunnade låran i Norrlanden för Öster och Västerbotningarne (c), men utan werkan, åtminstone utgick det ljus de århållit, i de påföljande tiderne. Den gudfruktige Konungen
Eric

(a) Dal. Sw. R. Hist. i T. 16. C. 7 §. och 17 Cap. §. 7. 8. 9.

(b) Messenius uttrar sig i sin Scand. illustr. T. 1. p. 63 sålunda: Non Byrcentibus modo Ansgarius ac Sveonum reliquis, ast etiam Helsingis Vermlandis ipsisque Schy-Finnis rectam veræ beatitudinis semitam anni spatio fideliter demonstravit. och T. X. p. 4. S. Ansgarius ex Corbegia Franciæ Monachus, Schyfinnis Sveciæ finitimis, Christum prædicavit, anno 829. och åter: I. c. Ludovicus Cæsar ex litteris papæ 835, lubens cognoscit finnis januam fidei esse patefactam, quam tamen illis postea Satanas diu iterum occlusit. jfr. Arche-Bissh. Haq. Spegels Bissh. Årdnita. p. 3.

(c) Prof. Messen. I. c. T. XV p. 17. Beatus Stephanus procurante Adalberto Evangelium prædicavit Helsingis, Medelpaddis, Jemtiis, Angermannis, Schyfinnis & Bojniensibus. jfr. T. 1. p. 24. Ejusd. T. XII, p. 59. in Sveonia Adalbertus Brem. Episc. direxit Adalvardum juniorem & Tadicum, Simonem & Johannem Monachum, pietate & eruditione dignitateque insignes Episcopali, de quorum provinciis ita Paraphrastes Adami. Adalvardus senior, utrique præfectus est Gothiæ, junior ad Sigtunam & Upsalam directus est, Simon ad Scricefingos, & Johannes ad Inlulas,

Eric Jedvars son, den Helige kallad, underkufswade år 1158 med hårsnålt Finnarne (d), påtvingade dem låran, af hwilke en del med denne öfwerlygelse misnöjde, afstogade efter befallning, och intogs en del af Österbotns ödelagde platser. (e) Anteligen anlände Jarlen til Bielbo, Birger, hwilken efter sin Swägers Kung Eric Lespes befallning war förordnad underkufwa samt omwända de Finnar som til denne tid ej warit Swenska Kronan skattskyldige, med en Swensk krigshär til Österbotn år 1248, landsteg wid nu warande Wasa stad, twingade des inwånare anten antaga Låran eller tåga mot Sjellen och öfre delen af landet, anlände Krylsborg sedermera Korsholm kallad, til försvar emot Hedningarne för de Swenske han af sin öfwerförde armées lämnade wid omvörde fäste, i afsikt at upodla landet och hålla de underkufswade i lydriad, efter sin återkomst från Tawast och Sawoland, hwars inbyggare han och nu underkufswade, där Tawastehus fäste för de Swenskas säkerhet anlades, lät han för den Swenska församlingen wid Krylsborg och de omvände, på den nu så kallade Ladugårds slåtan wid Wasa stad upbygga en Träkyrka, hwars rudera ännu ses.

Es

(Adamus de S:to Adalvardo p. 142.) in confiniis Sveonum, vel Normannorum contra boream habitant Scythi-finni, quos apud cursu feras præire, ad cujus civitatem primus est ab Archi Episc. designatus Stephanus Episcopus, quem ipse mutato nomine Simonem vocavit, qui etiam multos earundam gentium sua prædicatione lucratus est; præterea sunt alii numero earentes, Sveonem populi, de quibus ad Christianitatem conversos, accepimus solos Gothos, Vermelanos & partem Scythefingorum vel qui illis vicini sunt.

(d) Hof: Canc. v. Dalin i sin Sm. Hist. 2 T. 4 Cap. 6 S. p. 108. påstår orätt, det R. Eric den Helige wid sit Finska fälttåg, rest med sin flotta til Österbotn, landstigit wid Korsholm, drifwit Lappar och Finnar från sjöantenn, den han med Swenskt folk besatt, och tillåtit dem idla laxfiske som en Kronan tilhörig egendom, til hwilket påstående Hof: Canc. tagit sig anledning af Mathieu disp. de Ostrobothnia.

(e) Cap. I. S. 3. l. m. n.

Efter öfverkomsten tit Sverige förmådde han under förmynderskapstiden för sin son Waldemar, Sveriges utförade Konung, flere Swenske Familier mot wiße förmoner taga sig fusterne wid den nyligen af honom uprättade Botniska församlingen i besittning; på kort tid war hela Österbotns Skåregård, som ej sträcker sig längre än ifrån de i senare tider anlagde städer, Christina och något norr om Gamle Carleby intagen; orternes afstånd och församlingens förkofring förönlåt honom på Pietarsfari, en holme mitt i länet (hwarom i följande §.) anlägga en annan Kyrka af sten, efter hwiilken tid den förra, til en åtskilnad ifrån denne senare uprättade Swenska församlingen kom under namn af Mustasfari (Sw. Swartön) (f), et namn som landsens invånare för Munkarnes skull, skal gifwit den ön Kyrkan stod uppå. Ifrån desse 2:ne församlingar hafwa alla de öfrige i Österbottn sedermera skildt sig.

§. 2.

Om Pedersöre Söfns namn och Gränser.

Under Pedersöre räknades altså större delen af Österbottn wid des anläggning (a); hwad som til namnet gifwit anledning,
 H 2 har

(f) Hårom uttrar sig korteligen Mest. i sin Scand. illustr. T. X. p. 9. Ericus Sveciæ Rex Finnorum provocatus borealium piratica anno 1249. transmissio illuc exercitu, per affinem directo Birgerum jarl, plerosque Ostrobotnienfium ad arma convolantium prosternit; his novos ex Svecia colonos sufficit, ethnicos ad Christum superstices, convertit, in binas cum Suecis divitas parachias, Pederborenlem scilicet & Musarensem, occasionemque rebellandi erepturus illis, præsidium erigit Korsholmenfe, sub quo & civitas deinde confluit.

(a) Ifrån och med en del af Wörds församling i söder, til Ryska gränsen mot Öster, Nordiska och Swenska mot väster samt ishafvet mot nord.

har varit ovisst; at det upkommit af den skatt eller penning hwar för sig i hela Christenheten ärligen skulle erlägga til den Påswiska stolen, i början af detta årtusende under namn af denario Petrino (St. Peders penning) eller Pedersöre, för så wäl Apostelens Petri förebedjande, som Påswarnes synnerliga protection skull (b), tycks äga grund därpå, at den första Kyrkan på denne trakt härstädes anlades, under den tid omvörde utgift höls af de Swenske för oungångelig(c), såsom ock at denne St. Peders penning på denne ort af samtelige Provinciens invånare en wiß tid om året aflämnades; icke des mindre håller jag före ostridigt vara, at efter des Finska namn varit i bruk för Kyrkans uppsättande och Söknedelningen, bör des ursprung letas ur en hel annan källa.

Den Holme, uppå hwilken Kyrkan af de Swenske och en del Söknens byggare upfattes, nämndes förut af Finnerne Pietarsaari (Sw. Pedersö) hwilket namn ännu af dem nyttjas: den anledning de haft at nämna holmen med detta namn, skal vara följande, hwilken ock utom gamla traditioner och skrifter stämmer med sjelfwa orten öfwerens(e). Holmen på hwilken Kyrkan upfattes skal varit från fasta landet afskild och mycket

ste

(b) Cancell. Råd. Scarin de denario St. Petrino P. 1. S. 4.

(c) Dalin l. c. 2 T. 3 C. 7. S.

(d) Afleff. archiv. antiq. & Reg. Bibl. Præf. Henr. Brenneri lit. de orig. Norm. Pedersöre, msc.

(e) De höga kullar, sumptige och djupa mellanliggande mosar och bälder, smärre träsk och mellan löpande bäckar, ifrån 1 til 3:ne alnars högd öfwer det när hit intil å 3:ne sidor kringlöpande hafsbrynet, med öfriga skäregården, hwilken gör hela platsen til en halvö, af en mils längd och lika bredd som på södra sidan genom något land med fasta landet är sammanhängigt, gifwer i vår tid nogsam tildäna, at denne trakt ei många århundrade tillbaka varit med watten genomfuren; hwilket ock därpå bekräftes, at den största wid Söndkyrkan ännu warande flockan blef 1489 med flinkfartyg ifrån Åbo genom Orhamnen (en nu för tiden aldeles torr plats, hörande under jacobstads mulbete) under skuden

stenig, denne har en Swenssk intagit någon tid förut, som id-
 kat fiskeri, dess namn har varit Pehr och dess intagne holme
 efter honom af Landets äldre inwånare Pietarsaari kallad; mitt
 i lånet liggande, säker för oförmodelige anfall af Hedningarne
 samt tillräckelig sten til Kyrkobynaden, har gifwit dem anled-
 ning til des upfattande härstädes; som en omnämnde Pehr til-
 hörig egendom, blef efter Kyrkobynaden hela norre delen af
 landet, hwilken då hörde til denne församling, med samma
 namn nämnd; denne widsträckt bemärkelse blef sedan tid efter
 annan inkränkt, alt efter de norr och söder om nu belagne
 Söknar under särskilte namn skilde sig därifrån. (f) Drycken
 hwarföre denna Sökn af de Swenske blifwit Pedersöre kal-
 lad, håller jag före härvort at det Swenska folket, hwilke wäl
 wille hålla sig wid de namn inwånarena gifwit orterne, men
 som de ej kommo til rätta med Finska språkets uttal, så an-
 drade desse namnen efter Swenskan, och ombytte ofta hela or-
 den alt efter de dit at lydande de funno i sit egit språk, hwar-
 af härvort at i vår tid finnes så synnerliga namn härstädes, på
 söknar och orter, byar och gårdar, hwilke dock i början varit
 ren Finska (g), Pietarsari blef således af Swenskarne Pitarsör-
 ri,

H 3

förder, samt därifrån med lastbåt bringad genom Nynäs wiken til Norr-
 wallen, hart när under Kyrkan, efter hwilken wattulebning nu
 allenast synes en blott däl, och som flere tring denne trakt liggande
 sumptige dälder med hellska ögnemättet ses lägre och djupare, slutet, at
 och de då legat under watern, så mycket mera 240 år förut, då Kyr-
 kan blef bygder, och än mera när Pehr fiskare där bodde. (jämf.
 Kyrkoboken N:o I.).

(f) Se följ. S.

(g) Så blef det här utanföre liggande tränga och orene paket som åtskil-
 ler Raumo och Norrsjön i Borniska wiken, Nvärken af Swänskarne
 kallat, som på Finska nämnes Kurku, (Sw. Smalhals). Alla de
 namn Finnerne lyktade på lahti wände Swenskarne til lar eller la,
 så blef Mahalahiti (Sw. lågwiken) Malax nämnt, Kuimulahiti (Björk-
 wiken) Nwefax, Petolahiti, (Wildjurswiken) Petalar, Pyhälahiti (Se

ri, sedan Pitarsar, Pedersöhr kallat (h) och änteligen när Munkarne som bewakade Kyrkdisciplin härstädes skulle skrifwa det, behagade de såsom hafwande största åhågan på inkomsterne och den Påswisse Stolens interesse, tilöka bokstafwen e, (til äfventyrs at uttrycka det St. Pehr nu åter fått et ställe så sit öre ifrån) hwilket namn Soken all sedan behållit dem til äminnelse.

§. 3:

Om Sokenedelningarne och Clereciet.

Så widlyftig denne Sockn war i sin början, så ringa war ock åhörarenas antal; Lapparne til språk, gudsfruktan, seder

ligwiken) Mielar, Ilmalahti (Wäderwik) Ilmola, Laihalahiti (Wagerwiken) Laihela kallat. Mustasari Swartön förkortades til Mustar, i Wärsjöki (Krokiga ån) Lappojoki (Lappån) m. fl. förbyttes fista skafvelserne til Swenska, hwaraf tom Wörrå, Lappå. Nårdå (Mafurudden) funno de sig wid wända til Nårdis, Munisalo (Aggön) Munsala, Häråma til Härma, Drawafalo til Drawais och så widare med de öfrige. Ut namnen af Swenskarne på sådant sätt förändrade blifwit, styrkes mycket därpå, at de i Wäsborgs län belagne orter och Socknar, til hwilke den öfverkomne Swenske Colonien ej sträckt sig, hafwa sine namn på Socknar, byar och gardar ännu på ren Finska, de namn hwilke ej i de Swenske socknarne af Finskan kunna ledas äro i senare tid utkomne; efter denne anmärkning kan man å wår ort så mycken reda på orternes ålder och inbyggare.

(h) Öhr eller Öir war et Götiskt ord, som i äldre Swinskan nyttjades bemärkte en liten ö med bugtab strand, jemwäl halfö, ordet nyttias wäl nu mera ej i skifter, finnes dock åter i wige orters namn, som Skandör, Rungör, Örebro, m. fl. Se Dal. l. c. T. I. c. I. §. 4. l. c. Ifr. Lagerlöfs Defter. Svec. T. I. l. c. I. Folket härstades nyttjar ännu i

seder och lefnadsfätt aldeles de Swenske olife (a), woro de förste åren minst hogade för Swenssk öfwerhet och gudelära; sedan det första hindret dock häfdes af Finska språket måttige från Åbo hit förordnade Munkar, begynte de jemare efter hwarannan småningom gifwa sig, ej så mycket genom Munkarnes predikande och lösliga uptog, för hwilket de efter wanligheten låto sig dyrt betala, som fast mera för de wid Kyrkorne inrättade marknadsplatser full (b), hwarest de för handelen funno sin räkning wid, antaga deras sedwänjor och plågseder. Detta war otwifwelaktigt förnämsta affikten hwarföre Salo och Kemi under gudaktighets mantelen wid år 1320 sökte och fingo frihet skilja sig från Pedersöre, upbygga egne Kyrkor, samt wid dem hålla på sine orter marknader (c), hålft Kung Magnus Ladulås och Biskopen i Åbo, woro twungne at afswarsamt tilhålla dem årligen til Clericiet afseweraa Tiende åren 1330 och 1335 (d), hwilket ej stedt om deras affikt med den sökte och erhållne Kyrkobynaden warit ren. Efter Församlingens förkofran och tilwärt, blef hward Söknedelningen beträffar, Kockola, sedermera Gamle Carleby kallad, från Pedersöre skild år 1460, af hwilke 3 ne Söknar alla öfrige i Uhleåborgs län belågne, sedermera äro upkomne, om hwilke i Förra delens 1 §. ordadt är. Efter det NyCarleby 1611 samt en del af Lappo och Wörö Söknar skilde sig härifrån har denne Sökn (utom Cowijoki by som i Drottning

dagligt tal är för D; wise Holmar nämnas af dem därå, som Sandöhrn, Buskörn, Hållör, Risör, Grundören, Boddören, Ralsörsklippan, m. fl.

(a) Se I cap. 3 §. (b) Mess, Sccond, Illustr. T. X.

(c) Messen. l. c. p. 14. Kemi & Salo Binæ fuerant hoc tempore in præpositura Boreali Borniæ paræciæ.

(d) Mess. l. c. 1330, Botnienfes a Rege admonentur ut clero suo decimas persolverent och åter 1335 Magnus Rex & Episc. aboenf. Villi Sept. taxant decimas a paræcianis Kemi & Salo, curato quotannis pendendas.

ning Christinz tid blef NyCarleby tildömd (e), til innerwarande något öfwer 150 år blifwit odeld, huru wida delning ännu här är nödig skal i 4:de delen omerdas. Om des gränser och nu warande läge är i omrörde i Dels i §. något omrördt, widare kan af den Charta Geometriske beskrifningen komma at medfölja, inhämtas.

Söga märkeligit finner man härstädes under hela Påswiska tiden förelupit; utom det Munkarne då för tiden skrifkonsten mäktige män, litet fäste sin upmärksamhet på annat än det som kunde rikta den Påswiske skattkammaren, jemte det til egen lättsjälfulla lefnads underhållande tarfwades, blefwo de skrifte de funnat sammansätta, framtiden til underrättelse om landets då warande tilstånd, anten wid deras afresa efter Påswens besallning afförde (f) eller förstörde af Lutheranerne (g), eller ock sedermera genom brand och fiendehand förkomne (h); af det man hos Historieskrifwarena igenfunnit, wet man hwad Kyrkowäsendet i allmänhet widkommer, det Munkarne riktat sig af landets inbyggares förnämsta och tarfsweliga egendom, under det de med hwarjehanda widskapeliga ceremonier och ofeder, funno utwäg hålla dem i mörker och ofunnighet om den samma lycksaligheten. Ehuru Kemi, Calo, Calajoki med flere, fått tilstånd upbygga sig Kyrkor, ansågos de dock som Capeller och Annexer til Pedersöre (i), hwars Kyrkas Föreståndare under namn af Prost upbar af hela norra Österbotns inbyggare Dionde (k), lika wäl som Biskopen i Åbo, hwars påbud och Kongl. und

(e) Se Almogens bref til Landshöfdingen wernstedt. nscr.

(f) Dal. Sw. R. H. i Företalet til i T. (g) Se påfölj. §. (h) cap. 3. §. 6.

(i) Lib. Eccles. Aboens. in arch. regni antiquit. reservat. fol. 45. -- se de capellis kemi & joki nostræ jurisdictioni subjectis, absque nostro mandato temere intromisit, perendo sacrilege spoliando ea quæ nobis & curato in Pedersöre ibidem debentur annis singulis loco decimarum. (c lit. Episc. Aboens. dat. 1374 feria sec. post. Olavi.

(k) Se lit. i.

undfångne Privilegier Messenius til en del omtalar, (1) Curati nämndes de, hwilke wid Annexerne, som lärare förestodo församlingen; de hade af Prosten undfå ordres til sine göromål, såsom denne af Biskopen och Canicaten i Åbo, och de af Hans Helighet Påfwen med sit Cardinal Collegio; de Probstar och Curati under Påfwiske tiden warit i vårt land, äro til namnen öf obekante. Politiske inrättningarne i detta tidehwarf woro af föga wärde, utom de då tillätne marknadsplatser wid kyrkorne, allmänna landswägars uprättande och brobyggnad, som af de andelige ansågs för förtjenande orsaker til saligheten (m). Den skatt Kronan af detta land tilföll, som måst bestod i skinnwaror, bewakades af de af Konungen hit förordnade handgångismän (n), Inbyggarenas hantering bestod i jagt, renskötsel och fiskeri, samt wid Lutheriska lärans inkomst i något skogshygge och swedjande; de Swenske efter sjökanten idkade fiske, samt någon ångs- bostaps- och renskötsel. De twister dem emellan kunde upkomma anten i Religion eller Politiske mål, afgjordes måst af Biskopen och Clereciet, därför och Biskopen ej nämnde sit Biskopsdöme blott Stift, utan och Lagsagu (Jurisdictio) (o).

(1) Mess. l. c. T. H. p. 10. 1259. Anstites Finlandiæ Ragwaldus suis imposuit Diacesanis sportulam Episcopali quotannis menſæ offerendam vulgo matskott dictam,

1346 Magnus Sueciæ Rex in sept. rigide mandat Finlandis ut Episcopo butyri foremark dictas citra contumaciam omnino penderent l. c. p. 16. M. fl.

(m) Se Botins Utl. til Sm. F. Hist. 4. T. B. p. 224. ifr. Dal. l. c. 2. T. 7. C. 20. §. p. 232. Efter Biskop Magni i Åbo förordning af 1423 skal wid hwar församling jämwal et fattighus i sifstet inrättat blifwit.

(n) Se Dal. l. c. 7 C. II §. p. 212.

(o) Se omrörde Bisk. bref under lit. i.

3. Cap.

Ewangeliske eller Lutherske
Tiden.

§. 1.

Om Religions ändringen samt På-
wiste efterlemningar.

Grewa Konung Gustav I, war den som wid sit Regements början, efter Doct. Lutheri underwisning, ur wägen råde den Religions dimma en tid efter det Hedniska mörkret öfwerhölgt Norden. På Riksdagen i Wexerås år 1527 blef wäl det Romerska Öfwerwäldet aldeles uphäfvet, Klostren och Klosterlesnaden förkastad, större delen af Clerociets otillbörliga inkomster, samt de fläste Kyrkogodsen til Kronan indragne, en del af Kyrko Ceremonierne för widskapelige förklarade, samt Helgonens bilder och öfwerleswore från Kyrkorne utdömde (a) för mellankommande frigsbullen och Lichurgie blefwo dock ej de 2:ne sista omständigheter synnerligen i akt tagne förr, än under Carl IX regering, 1595, då efter Upsala mötes och Ständernes beslut i Norrköping, ceremonierne antingen aldeles förkastades eller blefwo ändrade, samt belåten, Epitaphier, af Abraham Andrea och dess tilgifne på et barbariskt sätt förstörde och ur wägen rögde. (b)

Föl-

(a) Dal. I. c. 3. T. I. B. 3. cap. § 23, 24.

(b) Mellén. Scand. II. T. VII. p. 33. jfr. Dal. I. c. 3. T. 2 B. 17 c.

Följande mindre anstötliga estelemningar af Påsvedömet; har wid Pedersöre Kyrka undergått deras upmärksamhet. En stadig Stenstunt af 2:ne alnars högd, wid barndop sordom nyttjad, med titräckeligt inrymme. En Kalk af 60 lods wigt, med munkstyl under botnen, fring kanterne, Testamentum Domini Munk, qui obiit a:o D:ni 1429 d. 3. Jan. ad altare Sancti Johannis Baptista. En förghyd Silfwerkanna af ungefärligen 100 lods wigt, utan åratat, hålles ännu för äldre än kalken, konstigt med drifwit arbete likt den gamla kalken utseend; oansedt den varit af anseelig tjocklek som af inbogningsgarne slutes, har dock uphögningsarna på flere ställen blifwit söndernötte, på des sidor ses 3:ne inpräglade, dock måst unnötte deviser, den förste föreställer et fält med blomster, med påskrift voto non nascitur orbe, i den andra ses några hus, i bland hwilka det största mitt uti, mycket liknar Söfnekyrkan, dock utan torn, med påskrift mutabilis omne per ævum, den tredje föreställer 2:ne långnäst Wade foglar, liggande bland blomster på et hälleberg, under skuggan af et träd, med inscription, Deus hæc fecit otia nobis; denne siste lampa sig wäl in på Munkarne i Påsviske tiden; fring kanterne af des botn äro följande namn Sven Månsön Broems, Maria Eleonora Rogger, Margaretha Falele. Några bilder, finnas öfwer och wid låstarena (c), et gammalt rökelsekar med långt skaft, samt et 2:ne

(c) Sålom Jungfru Mariæ bild sirligen uthuggen, af något mera än 2:ne alnars längd, med Grålsaren på högra armen; öfwer alt utom händerne och ansiktet starkt förghylder; stående på et stort med hjelm öfwerhöligt afhuggit Jättehuswud i et skåp.

Uti et annat ses en gammal wärdig man, med Påsvisk Huswudbg, nad sittande på en stol med utslagne händer och långt skägg, trampande på en drate, på högra sidan om honom föreställes Jungfru Maria med Grålsaren i hwiltens händer hålles kors och äppl, på wänstra sidan jämwal en gammal man stående, alla wäl uthuggne; för förra o: freden skal denne varit Mariastä.

famnars långt förs med ledjor, wid twärträdet har för en tid tillbaka hängt sidentyg, som formerat en fana (d) hwilket nu är förmultnat. Af gammalt folk förebares det, at wid förra ofredstiden gamla skrifter blifwit fundne på Kyrkohwalsfvet och i Salristian men af en Swensk Herre hådanförde, det jämwäl en af de äldre Kyrkoböckerne intygat, men hwilken wet man icke, om ej fordom v. Presid. i Ups Leijonmarck hwars namn på orgelverket i Kyrkan ännu ses ristadt, hwilken ock berättas i en dylikt affair af höga wederbörande warit hitsänd. Wid grafsgräfningarne på kyrkogården är för en tid tillbaka grund af grå och tegelsten til et fyrkantigt rum blifwit tunnen, som förmodeligen warit et munkherberge. Alla 3:ne här wid kyrkan warande flockor woro wäl ock för Reformation härstädes, men om dem uti 4. S.

§. 2.

Om Politiske och Oeconomiske inrättningarne samt öfre Söfnens Inwånare.

Såsom den sanna Rättfärdighetenes Sol i sin klarhet nu begynte uplysa Norden, så fick jämwäl war Oeconomie, handel, Politie och Kammarverket annat utseende; den willa Ssters

Christi nedtagande af korset med alla därwid närwarande afbildas uti et 3:ne aluars högt skåp jämwäl uthuggue, jämte flere krossade bilder af söga wårde.

a) Denne har otwifwelaktigt warit en af de fanor och förs, som i Påf: wiske tiden buros för lit, wid deras iordfästande, hwilka 1593 i 14 puncten af Ups. ändres beslut bleswo utdömda, Dal. 1. c. 3. T. 2 D. 13 cap. 10 S.)

sterbotniste ödemarken blef nu med folk försedd, som genom hellsamma inrättningar upmuntrad (a) lade grunden til des nuvarande wälfstånd. Ofre delen af den Sökn, hwars beskriwning jag nu egenteligen kommer at hålla mig wid, war i början af sextonde århundrade obebyggd, någre flyttade hjonelag, en öfwerlefwa af Lapparne innehade til denne tid skogarne och underhöllö sig af jakt, siske och någon renskötsel (b), då wisse af nedre Söknens Swenske inbyggare begynte emot wisse förmoner i allmänna utgifterne taga deße öde orter i besittning, utwälja beständige boningsplatzer, upbygga hus samt söka sin näring med skogshygge, tjärubränneri och fiskafänge i des insidar och ålfwer (c). Ibland dem nedsatte sig så kallade skyttar, under

(a) Konung Gustav I. gaf hwad Landsskötseln beträffar, dem en förordning om skogars och höghjurs hägn af år 1539, om hö och söd, år 1541, om ångsröddning, bitande och humlegårdars anläggning 1550, om skogars och obrukbar marks röddning, 1559, m. m.

Hwad Siske widkommer, gaf han i synnerhet om skälfsktet 2:ne förordningar af 1550 och 1551.

För Handelsn skul förordnades flere beqwämlige handelsplatzer och marknader, ibland hwille en wid Lappträsket i Pedersöre, samt förböds all olaga handel och löpenstas med Ryssarne; Fartug och Galerer skulle af dem byggas för egen och Kronans räkning, efter Italienska sättet, hwatföre och de undfingo en Bhagnästare från Venedig, redan 1540, i hwilket de omsider öfvergingo sine måstare (Witterh. Acad. Handl. i T. p. 230.) Visualiewaror skulle ej utdras, (1539) med Stockholmare skulle de blott på aflägsnare orter idka handel of 1589 m. m.

Om Kammarverket samt Råntornes indrifsande stadgades 1540, då och alle hemman reswades och skatrades, jfr. Dal. 3. T. i D. p. 338. samt om Tullarne år 1558. 1608 skedde Joh. Ottolons jordresning.

(b) Flere Lappars afföda lefwa ännu, och äro bönder, hwille noga weta omnämna sine försäders lefnadsätt hwarom i 7 §. skal ordas. jfr. i cap. 3 §. om Skogslapparne.

(c) Denne tid nyttjade och Lappo sokneboer (hwilke nämndes Kyrrolaiset, emedan de då ännu hörde til Storlhrs Pastorat) Lappträsket (Lappajerwi at sika uti, i brist af egne insidar, efter hwilke ännu förmutnade siffrerbedas wid des stränder ses.

Carl IX. regering, otwifwelaktigt af den Colonie Jöran Svan hade med sig på högbenälte Konungs befallning, i Österbotniska Ståthållaren Ilac Behms tid; hwilken hade besättning beståta ödemarkerne wid Ilmola med Lappar, som där skulle idka skytteri, fiske och renskötsel (d), men desse med annan lefnad redan wande funno beqwämligare til den skatts arläggande af renhudar och andra skinnwaror de til Swenska Kronan åtagit sig afleimna, sålla de äldre Lappars renar, samt tvingade dem därmed anten taga från denne ort astråde, eller sätta bo och aflägga renskötseln.

Sedan de förra njutit sine frihetsår til godo, och skyttarne ej funno med jägeri sin utkomst, lade jämwal de sig på skogsfskötsel, och blefwo som andre bönder med utgifter taxerade, som afföda af den Swenske Colonie redan i Birgers tid wid sjökanten blifwit planterad, war Swenske språket öfwer alt i bland dem gångbart, hwaraf härwrt at många Swenske gårds- och ågonamn ännu därstädes at Finnarne nyttjas. (e)

Til desse Swenske infimno sig en anseelig mängd Samojänningar, desse skogsmän blefwo wid sine resor til nedre Öster-

(d) Se R. Carl IX förordning, dat. den 30 Maji 1608 ifr. Dal. I. c. T. 3. 2 D. Cap. 20 §. 21. Att desse skytter och fiskare til största delen sig här kring Lappajerwi nedsatt, är af de i orten gångbara berättelser otwifwelaktigt, och är på Etor: och Lillskotts hemmans ågor, hwilke bära namn af dem, ej länge sedan Carl IX:s mynt fundne, Fiskeri föreskrefs dem i förordningen ibland annat idka; hwartil de wid Ilmola i brist på insidar ej kunde hafwa tillfälle til, desutom som Ilmola boarne aldrig weta nämna om sådane män, twiflas om någon af desse fiskare där sig någonsin uppehållit.

(e) Byanamn, som Kungsåby, Windal, Samoby. Sjönamn Lappträsket Norrån, Windalå, Konungeåby, m. fl. Gårdsnamn, Kamarsbäck, Ena, Gers, Kärra, Ispeknäs, Skytt, Røkur, Knif, Kesar, Strang, Örn m. fl. Kärr, Måsar, Backar, Berg och Dalar hafwa måst Swenska namn, som oförändrade af Finnarne uttalas, af gårds- och ågonnamnen kan man här sluta hwilke ställen af Swenske eller Finnska uptagne blifwit.

sterbohn med sine waror, desß angenåma parker och beqvåmli-
ga lågen warse, uprättade därföre kring denne någd, i synner-
het wid Lappträsket en anseelig myckenhet nybyggen; en god
jordmon, til swedjande efter deras tycke ganska tjenlig (f), be-
qvåmlig afförsel för de waror de hade at förnytttra, genom de
bäckar och floder träsket och insjöarne genomlupo til Botniska
wiken, jåmte wiß affättning wid sjöakanten, woro utan twi-
wel deras förnåmsta orsaker til detta hastiga beslut och före-
tagande.

Nedan år 1636, når de utfingo Capellfrihet, öfwerfred
Finnarnes antal de Swenskas, dock war Swenssk gudstjenst
bruklig in til förwa ofreden, efter hwilken tid de Swenske, någre
ånnu lefwande ålderstegne mån undantagne, genom gisten med
Finnarne aldeles utgått. Ifrån detta Lappajertwi Capell åro
nyligen 2:ne andre skilde, om hwilke i 4:de S. skal ordas.

S. 3.

Om Sofnens Donation samt Stadsbyggnad.

Denne Sofn har i synnerhet til folkimångden och förmö-
genheten tiltagit under den tid, den stod i den Greflige De la
Gardiske Familiens possession.

Den

(f) Hwarwid de haft plågsed; för at få weta om det ställe wore læklig
de utsedt at upptaga och bebygga, hafwa de fält en smed, mitt på hwil-
ken et pörte upfattes, lades detta pörte i aska under det smeden brann,
utsoktes et annat boningsställe, hwar icke upbygdes platsen och den
fråmligaande tienlige marken blef til swedjeland uprögd; ehuru allmångt
dock detta swedjande war i början, har dock inwånarena i senare tider
funnit bättre räkning med tjärubränneri och wirtles huggande til stey-
byggnad samt bräder.

Den blef wäl redan af Kung Sigismund 1597 den 20 Junij efter des Troman och Råd, March, Amiral, Fält-Marskalk, General Gubernator öfwer Finland, Clas Flemmings död, för des honom bewista trohet skull, donerad til des efterlemnade Ankefru Ebba Stenbock, men denne donation uphörde samma år, sedan Frun för stämplingar mistänkt, i gifthan med flere, af Hertig Carl från Åbo Slott til Stockholm öfwerfördes. (a)

Sedan blef den af Drottning Christina med alla undersiggande lägenheter jämte en del af Kronoby Sochn, den 19 Junij 1650 tildömd och skänkt Swea Rikes Troman, Riks-Marskalken General Fältherren Presidenten uti Krigs-Collegio och Lagmannen öfwer Upland, Högwålborne Herr Jacob de la Gardie (b), Grefve til Leckö, Friherre til Elholm, Herre til

(a) Jemför Dal. l. c. 3 T. 2 D. 17 C. 25 §. 356 l. X. och 358.

(b) Utdrag af Kammar-Archivi Cop. Bol för Österbottn, år 1650.

CHRISTINA med Guds Nåde rc.

Göde witterligt at wi af sonnerlig gunst och nåde, så ock i anseende af de långlige, tappre, huldne och märkelige tjenester, som wåre sal. Högtråde K. Herr Fader och Fadersfader, bågge Glimprydigt i äminnelse, så wäl som sedermera öf och Sveriges Krona, jämwal uti denne sin höga ålder och slägenhet icke utan sit största besvär, Wår och Sveriges Rikes Troman, Råd, March och General Fältherre, President uti vårt Krigs-Collegio, och Lagman öfwer Upland, öf ålskelig, Wålborne Herr Jacobus de la Gardie, Grefwe til Leckö Friherre til Elholm, Herre til Kollta, Rida, Hopsal, Dagnö, Riddare, gjort och bewist hafwer, det samma han ock än ytterligare, så wiida hans år och ålder samt sundhet och lifsförka det tillåta kan at göra och bewisa förpliktad wara skal, hafwa undt, skänkt och gifwit wälbemalte Grefwe Jacob de la Gardie, Pedersöre Sochn uti Österbottn belägen, med alla des hemman, pertinentier och lägenheter, som af ålder därtill lydt och legat hafwa, och ån därtill ligga, (at undwika widlyftighet utelennas de, antalet af Skattehemmanen i denne Sochn woro 217, Krono

til Kolla, Kida, Hopsal, Dagnö och Runsa, Riddars, för
 des synnerliga Riket gjorde tjenst i 3:ne Swea Regenters tid.
 Denne Hjeltens kort därpå timade död förhindrade honom nyt-
 tja denne rounde donation, som til des änkefru Ebba Brahe,
 Grefvinnan af Wisingsborg, öfverlämnades, hwilken på et
 utmärkt sätt gjorde samtellige Söknens inwånare sig förbundne;
 efter Högwederbörlikt tilstånd lät denne änke Grefvinnna til
 allmänhetens tjenst och almogens märkeliga förtroing, ej alle-
 nast anlagga wid Sökenhamnen Heinåpara, på Bockholmen
 en fjerne Kungsladugården Pinonäs tilhörig plats, en Stad,
 (som efter hennes saligen afledne Grefwe Jacobs stad nämdes,)
 försåg den med privilegier samt innerwånare af Söknens inhj-

K

fin

Hemman 30. Pinonäs ågor som sedermera blefwo lagde under Jacobs-
 stad, 5 mantal Skatte, 1 lito Krono. Alf Kronoby Sökn, under-
 lades denne Grefwe 19 mant. Skatte hemman.)

Alla dese gods med därtill hörande lägenheter, i åker, äng, skog och
 mark, holmar, sidar och strömmar, fiske och fiskewatt, qwarn och qwarn-
 ställen, torp och torpställen samt alla andra tillägor, i wäto och torro,
 närby och fierran, intet undantagandes, af alt som nu därtill ligger,
 af alder legat hafwer, eller härefter med lag och dom tilfalla och win-
 nas kan, at njuta, bruka och behålla för sig och sin hustru och manli-
 ga arfwingar, och så arfwinge efter arfwinge, under adelig frihet och
 Frälshemanna tjenst, til ewärdelig egendom aldeles med de conditioner,
 och wilkor, som Norrköpings beslut, år 1604 uprättat, med mera in-
 nehåller och förmåler, Bördemannen af Skattehemman sin rätt opsjudi-
 cerad och förbehållen. Därför, och som det för landens wälfärd är
 angelägit, at hwar som orten och lägenheten det fordra kan, Städer
 här i Swerige uprättas måge, icke mindre til cultur och fördröning af
 Commercierna och därigenom följande tilwärt uti Rikens inkomster,
 är nytta och beqwämlighet för landet och det gemena bästa, altså, och
 efter wi förnimme bemalte Pedersöre Sökn, således wara belägen, at
 däruti en Stad icke illa skal wara at bygga och fundera, fördröning
 hafwe wi gifwit och tilstådt, efter som wi härmed gifwe och tilstå be-
 malte Grefwe och des manliga bröstarfwingar fullkomlig magt och myn-
 dighet, at antera nu eller i framtiden uprätta där i Sökn en Stad,
 och bruka därtill den gamle Pedersöre hamnen, njutandes uppå samma

tingar, et löst och onyttigt folk (c); utan ock med friheter och goda stadgar, uphiespte handeln, åkerbruket, ängs- och skogs- förseln, Ehuruwål Staden anlades, förmentes dock icke allmog- en, för at ännu kunna hålla sit nya borgerkap i Jacobsstad i torgen, sielfwe til Stapelstaden öfwerföra sine waror, hwilken frihet de hitintil bibehållit. Utom detta satte hon sig jämnwål genom stänker och gåfwoor til de heliga rummen, uti en får å- tanka hos Sotnens dåwarande innerwånare och deras efterkom- mande.

Under den stora Reduction blef denne Sotn af Konung Carl XI. så wål som andre af Drottning Christina bortskänkte Kronan tillhörige gods och egendomar återkallad, hwarwid den alt sedan förblifwit.

§. 4.

Om Sotnens Kyrkor och deras tillhörigheter.

Hwad de nuwarande Kyrkor i Sotnen widkomma, mär- kes först Sotne- eller Modertkyrkan, upbyggd kring 1250 af
grof

Stad och hamn alla de villkor, fri- och rättigheter som Ståderne här i Sverige i gemen njuta och Grefweskändet hafwa efter dem a sine privilegier, upå de städer, som under deras Grefweskap ligga och hug- na sig wid, det alla som wederbör hafwa sig at esterrätta, icke gdran- des eller adra låtandes mera bemålte Grefwe Jacob de la Gardie, hans hustru och manliga bröderfvingar häremot hinder, meen eller försång, i någor måtto nu eller i tillkommande tider. Til öttermera wijsa hafwe Wi detta med egen hand underskrifwit, och med vårt Secrets underhån- gande bekräftat, gifwit upå vårt Elott, Stockholm den 19 Junii år 1659.

CHRISTINA,

Lorens Kantersten.

(c) Se 1:sta Delen eller Beskrifningen öfwer Jacobsstad, 1. §. 1. a. N. 6. samt §§. 2. 3.

grof gråsten, (Se 2 Cap. 2 S.) Des längd, bredd, högd, inhämtas af widfogade Figurer, så til utsikten, som grundritningen, efter widstående Schala.

Flere förändringar har Denne Kyrka efter sin första upresning undergått, det nuwarande tornet skal någon tid efter Kyrkans byggnad upfatt blifwit; 3:ne resor skal Taket å nyo blifwit spent, tornet twenne, wäggarne blefwo på sidorne omlagade och kalkslagne år 1662 (a), målades inuti 1642 (b), med orgwårk af siu stämmor beprydt 1685 (c), en ny och sirlig, men kostsam Altartafla hirköptes 1705 (d), Tornstoten blef kalkslagen 1724, å nyo rappad 1759. Kyrkans skrud och egendom är af söga wårde, qwarlämningarne efter de Påswisse äro omnämde

R 2

uti

(a) Som af orden och åratalet på östra Kyrkans gäfwelwäggs yttre sida öfwan fönstret, inhämtas.

(b) På en Pelare i S. O. hörnet läses: anno 1642. Christ. Aug. R. S. Æt. 16. Regina. IO. completa est templi hujus pictura mensibus 10 Past. Mag. Erico Math. Bothniense (Fortelio), Sacell. Carolo Canuti (Westzynthio) E. rico Ilaci (Surfill) Pictore Jochim. - -

(c) På wästra sidan af det ännu i Kyrkan stående af Rysharne förstörde Orgelverket läses: in Nom. Jesu, a:o 1685 in DEI T. O. M. gloriam atque templi hujus ornamentum est hoc organum auspicio P. & P. M. Laur. Preuts Ost. Gorth. Sacellanorum M. Josephi Mathesii & Jacobi westzynthii, a Johanne & Christierno Nobeijer fratribus ex Templi propria pecunia exstructum, detta Orgelwerk är u'om beljarne och yttre träverket förderfwat. Kring des Påltare, som står framför Sakristian, läses: Gud til ära och Kyrkan til prödnad hafwer HäradsHöfdingen öfwer St. Samolax Årebörne och Lagarne Herr Olaus Hamnius låtit med 200 Dalers kostnad detta Orgelwerk utstoppera a:o 1686.

(d) På högra sidan uti en inbögning af denne tafla läses Regnante Carolo XII. S. G. Vq. Rege Episcopatum vero aboensem tenente Dn. Doct. Joh. Gezelio joh. fil. På wänstra sidan, Præp. & Past. Pedersörensi M. joh. Gezelio G. Fil. Commministr. Mag. Erico Fant & Dn. joh. Vendelio. inunder står: Opus hōe Holmiæ a:o MDCCV. curante Elia Brennero coll. Antiq. Assessore, perfecit Caspar Scröder, statuarius. Tafelan är kring lanterne frad med skōna bilthuggeri stycken, inuti föreställes Mattwar-

utt 1. S. 3. C. den öfrige består förnämligast i något silfwer, meßing, kläder och böcker (e). Den vid Kyrkan warande och förseedit är casserade Klockstapelen blef upbygd 1689. ifrån d. 3. Junii til d. 16. Aug. Til en ny af sten, efter 6 fammars längd, bredd och högd års efter Allmogens öfwerenskommelse med Werderbörandes tilstånd stenar redan förde. Ibland de 3:ne Kyrkan

den wäl målad af Galvelia; därunder är följande vers, gjord af Sophia Elisabeth Brenner, Herr Jesu du som här dig sielfwer ger til bårsta, Gif at hwar hungrig själ, som kommer dig at gästa, Den tro, den tilförsigt, rätt in i hertat går, At han sin Jesum wist i Sacramentet får.

(e) Silfwer. En Silfwerlanna af 160 lods wikt. En Kalk af 100 lods wigt med 2:ne Patener, förgolde samt med Adeltiga Wapen och bokstäfwerne J. C. E. C. af år 1624. på sidan af Kalken och ena patener. En rund Oblatass, 4 stycken Solnebods Kalkar med Patener och en dubbel Silfwerked.

Måsing. En Ljuskrone af 2:ne rader pipor, med inser. til Pedersöre Kyrka, 1732. En annan dito med inser. anno 1731 är denne Ljuskrone köpt til Pedersöre Kyrka för Kyrkans medel, förutan 20 Plåtar dem Dannemannen Johan Olsson på Sidsbacken til Guds namns åra därtill förarat. En dito af en omgång pipor, med påskrift E. O. H. L. M. B. 1723. En dito utan påskrift. En Ljusstake på altaret med 5 pipor 2:ne dito på predikstolen med 3:ne, en dito i Sakristian, desutom 7 stycken mindre.

Kläder. En swart Sammets Wäpshake med borderad sol på bröstet, samt kors af Gullgalon på ryggen. 1729. En röd dito med namn. E. T. B. J. D. Et Bärklåde med Sammets kors 1674, et dito med med Slaggs kors och Gullgalon, 1736, et dito nytt. Utom nödige Messijstort, Gårdlar, Kalkbukat, Håswar, Brudpeken, Bänkklåden m. m. Böcker. 20 in fol. 18 in quarto, 10 Oktaver jämte andre nödige persedlar, som Skåp, Ristor, Jernredskap och togtverk, hwilke förwaras uti en Kyrkan tilhörig bod på Kyrkewallen. Utom des är ock Kyrkan strad med taffor, språk, m. m. men som de hwarlen röja någon synnerlig ålder eller länders des Historie til någon uplysning, lämnas de. Epitaphium efter en wälaktad Carl Svensson, som dödt den 19 junii 1630. Et annat dito hufskänt af Lars Persson Krok, borgare i Stockholm, hwars hustrus föräldrar wero härifrån af den 1 Nov. 1660. ses här.

Fan tilhörige Klockor är den största af $1\frac{3}{8}$ alns högd nedan om Klock-öket och ringarne, samt $2\frac{3}{4}$ almars bredd wid nedersta Fanten; med Munkestyl kring den öfre (f). Den medlersta är af $1\frac{3}{8}$ alns högd samt $1\frac{3}{8}$ alns diameter, utan påskrift, Jungfru Mariæ och Frälsarens bilder samt et bomärke ses på ena sidan (g). Den minsta är af $1\frac{1}{4}$ alns högd samt $1\frac{3}{8}$ alns bredd, med inscription, si DEus pro nobis quis contra nos A:o 1610 (h), deras wigt egentlås ingenstädes.

K 3

Jbland

(f) Se 2 cap. 2 §. 1. c.

(g) Tros Påskvetiden blifwit hitfänt af en förmögen bonde; om denne Klocka står i en af kyrkoböckerne; at när den under K. Gustav I. t d skulle afföras at betala Mißsens gäld med, hafwa 8 hästar ej fått henne mer än litet från stapeln, när därfore tills widare de skulle utspännas, och 7 redan blifwit löste, har den 8:de allena af sig self lupit med henne tillbaka, hwarfore hon ej blifwit widare til någon skulds betalande afseimnad. Åt år 1531 en Klocka blef från hwar församling i Riket, utsedd at betala Lybeckska skulden med, äger sin riktighet, Dal. Sm. Hist. 3. T. 1 D. 4 c. 16 §. men som mot wiß afgift, allmogen war tillåtit utlösa dem, är troligt, det den under afförslen blifwit inlöst; hwaraf bland detta folkets widskepelser tilgissne, och reflectiuse efterkommande detta rykte upkommit.

(h) Denne Klocka som 2:ne gångor blifwit omguten, skal tilförene hänga uti kyrktornet, samt wara såmnårig med hellska kyrkan.

Uti Kyrkoboken N:o 1. J. a. läses följande; "men detta som man" nu äfwen wil införa, är så säkert, som det ännu äfwen är i tröst" minne; år 1714 ledan den Ryske armeen efter erhållen seger wid Stor" koro och Rapo gjorde sig mästare af hela landet, kom et partie til Pe" dersöre, som upbrände jacobstad med Prästegården, bortförde Ryr" lansk kosteliga skrud i Eluskronor, Wäpnhakor, Altar- och Bänklåden," då de ock med en brotthye bröto sig in i Klockstapeln, hwilken war lå" sier, beghnande sedermåra afhugga öket på Klockorne, at de måtte fäl" la dem ner at bortföras, som de gjort med de fläste i denne Provintz," hwilke de öfwerkommit, i det samma öfwerkom dem en hastig håpen" het af et fäseligit dödn, af det at Ryrlogården råmnade wid södra hör" net af Choret näst nedan för hörnstenen, som ännu är sprucken, til" kyrlogårdens söddstra hörn, hwarwid Nyssarne, såsom ock sedermåra"

Iband de många swära tillbod denne Kyrka wid Rysharnes framfart härstädes tid efter annan öfwerstådt år år 1714 invånarna ännu i godt minne, då Rysharne wid ankomsten Mats måsso dagen om våren, bödo så wäl til genom granaters kassande få tornet i brand, hwilket dock genom köld och nederbörd mislyckades, såsom ock få egendomen henne beröfswad, hwilket jämwäl otwifvelaktigt genom något Swenskt parties mellankomst, emedan bekant är, det från Storkyro slag flyktiga Swenska Krigsfolket fattat stånd i Gamle Carleby, ännu icke gick för sig (i); Utan drogo de sig samma dag mot aftenen sedan Jacobsstad på 2:ne gårdar när och Kyrkan blifwit i aska lagd, hvarstigt (k) til NyCarleby, hwarifrån de åter togade söder ut, hwarom widare i 6 §. Samma år den 7 Aug. eller dagen för 4:de Bönedagen, när Rysharnes återkomst bekant blifwit, ned

öfwerensstämmigt berättade, sig sett hela Kyrkogården och den därwid fringliggande någden öfwerhölgt, at de ej annat sägo, än at Swenskarne dem på två sidor omringat, hwarpå de flydde härifrån och lemnade Klockorne.

Slutet är sabelikt, sant är det Kyrkogården remmat, hwarefter som et dile syntes ännu på 30 talet, men är nu genom grasgräfsningar och gräswärten igengrodt, det war första åren af 17 alus djuplet och lika bredd wid jordytan; at detta genom tjällfall kommit, är troligast, men ej genom spöken eller upståndne döda, hwilken tanke allmogem härstädes, i synnerhet de äldre ej wilja gå ifrån; ingen af de ännu lefwande har jag funnit som detta sett, utan beropa de sig på sine förfäders berättelse af hwilke en del som fångar warit närwarande.

(i) Se Dock. Nordbergs Hist. öfwer K. Carl XII. 2 Del. 18. Cap. §§. 59. 63. 64. ifr. §. 6.

(k) Ganska resolverte hade de warit wid afresan, emedan någre hwille wid öfre luckan i klockstapeln sutto och spisade, under det de gäfwro allt på om någre Swenske woro i negden, lämnat därstädes på et bräde både mat och mjöör, samt utan at gå ned utför trapporne efter talet som ei är af synnerlig högd, kastat sig på underliggande marken, och med de öfrige tagit flykten, samt blifwit til NyCarleby äminne af så kallade spöken efterföljde; öken på Klockorne i synnerhet den minstas

nedtogos af en del almoge de 2:ne större Klockorne, och blefwo på styckeskällar til Skutnås dragne, hwarest de sattes på Borgmästarens Wendelii Skepp at til Sverige öfverföras, detta Fartyg strandade på et grund, Mangrundet kallat, wid Gåsikåret, en mil utanför Elfskarleby i Upland; på detta grund upsattes Klockorne at förvaras (1). Den minsta Klockan blev den 30 samma månad om natten af Pastor Telijn med 2:ne drängars tilhjelp alle församlingens ledamöter öwitterligt, nedgräfwen på et beröde Wendelio tilhörigt återstycke wid Wästerfunds hemman, hwilket samma natt för större säkerhet rågsfäddes (m), en del af Kyrkans skrud tog denne Pastor med sig til Bygdea, hwilken wid fredsslutet församlingen återstältes. 9 Augusti månads slut begynte Rysarne åter wisa sig, men sedan General Armsfelt efter Rådets beslut i Steckholm dragit sig til Swenska sidan gafs all ting Rysarne til sköflings; i Oct. Månads början sköflades Kyrkan, och alt det öfverkommas kunde borttog. De 2:ne öfwanstående Klockor blefwo år 1723 af Handelsmannen i Jacobsstad Anders Storman återhäm-
tade

dro til hälften afhuggne, och djupa yrhugg i den största ses ännu. E huru brott dese dock gjorde sig med afresjan, hade de dock hunnit spoliara Kyrkan, borttaga Luskronorne, Estruden, förstöra orgwerket igenomdagna en del grafwar och listor i hwilka de förmente sig finna något undandömt; så at ej underlåg warit om inwånarena härstädes wid återkomsten til Kyrkan, när de blefwo de öpnade grafwarne, och upplagne samt updragne liffisorne warje, trodde det de döde behagat sitta up, af hwilket hela det kringlupne ryktet om de dödas upstånd de se härstädes tör hafwa sin uprinnelse; sama enim crederit eundo.

(1) Märkeligt är at Rysarne som plundrat här omkring, hwilke och kunna wisa warit på denne lilla Ö uppe, ej blifwit dem warje, oansedt de med litet granris öfwan på marken warit öfvertäcke, wid sjöstranden.

(m) Hwilket jag inhämtat af Pastor Telijns handskrift, i Kyrkans stora Bibel ännu förwarad.

tade (n). Den tredje uppgöfs från det ställe den blifwit nedfatt. Sedan denne tid hafwa inga märkeliga ändringar, hward Kyrkan och des egendom beträffar förefallit. *as W*

Lappajerwi förra Capellkyrka är näst Moderkyrkan den äldsta här i Sofnen, den upbyggdes år 1636 af trä, wid wästra ändan af det stora Lappträsket, på en då ännu kringflutten holme, 8 mil ifrån Moderkyrkan, i samma proportion som Moderkyrkan med torn, war 30 alnar lång och 18 dito bred, inwigdes af dåwarande Probstén Fortelio; 1661 blef den tillfäst och förbättrad, 1666 målad af en Joh. Svart.

Såsom förfallen och wanfäst blef den förledit år för orduglig til widare reparation, förklarad, i des ställe upfattes en ny Korskyrka, hwars längd är 45 alnar, och bredd 18 dito med Sakristia bakom Altaret. Ibland des Kyrkoförbud märker man en Kalk, af ungefärligen 60 lods wigt, hwilken wid förra Kyrkans upbyggnad ifrån Moderkyrkan blifwit hiffstänkt, och förmenes wara lika gammal med den i 1:sta S. omnämnde, hwilken den lifnar, föreställande på sidorna Christi Pinos Historia. Utom des kunna anmärkas 2:ne Kyrkan tilhörige Ljuskronor med en omgång Piper af Messing. Des förre Klockstapel blef för 30 år nedriswen, då den nu warande upfattes, ibland des 2:ne Klockor är den större af 2 Skeppund och 13 Lisp. wigt guten af Gerhard Meijer i Stockholm 1727 (o). Den mindres wigt är obekant, pröfwad dock

(a) Härwid skal ock efter hans egen och andras berättelse något synnerligt timat, han war aldrig i tanka, blott för deras återförjel skal gifwa sig in på et så honom obekant och med klippor upfylt wata oansett han därom blifwit anlitt och med hederlig wedergällning försäkrad; men en stark storm dref honom under påstående sjömärker frå des rätta farled, ossad til sidan af det grund Klockorne stodo uppå; hwilket nödgade honom taga dem dådan; efter lycklig an och återkomst från Stockholm, hemkom han med dem i Aug. månad.

(o) Inscript: år: In usum Lappajerv, fusa sum a Gerharδο Meijer fulore Re-

dock wara 1½ Skeppund. Guten af Måster Jörgen Putenson i Stockholm 1652, hwilket af des ena sida inhämtas, en Lap är på den andra guten. För den förre skal en Klocka warit, som wid Ryfarnes hirkomst 1714 blifwit i et färr undangömt, hwilken sedermera ej kunnat igenfinnas.

Esse Capellkyrka blef 1700 som et Bönehus upbyggt 2:ne mil från Moderkyrkan wid Esse elf på en högländt ort, af 22 alnars längd samt 14 dito bredd; skal 1714 af Carl XII. under des warelse i Bender fått genom en ingifwen bönefrist Capellfrihet, som dock ej verkstältes, för Probsten Gezellii dödsfall skull i Stockholm under Riksdagen 1714, hwilken berörde resolution om händer hade, och efter des död ej igensans. 1736 undfingo de på ny anhållan Kung Friedrics resolution och tilstånd, at få enstikt Präst; Kyrkan blef wäl inwigd af Probsten Degerman redan 1732, men hade Interims Präst til 1736. Utom 2:ne Ljuskronor, den förre af 2:ne omgångar pipor, den mindre af en, förtienar des kyrkofröd ingen upmärksamhet, 2:ne lika stora Klockor, äro här, af obekant wift. (p)

Alajerwi Capellkyrka upbygdes år 1751 11 mil i S. O. frå Moderkyrkan, wid wåstra kanten af Alajerwi träsk på en sandhed, Capellfriheten utficks samma år, des längd är 56 alnar
L och

gio Holmiz anno 1727. Rege Augustissimo Friderico I. Svec. Goth. Vand:q. Rege Sactapa Gen. Maj. Lib. Bar. W. v. Ellen. Episc. Aboent. Herm. Witte, P. & P. mag. Erico Fant. Sac. Sam. Simalin, Oecon. Templ. Ol. Strang, Procurante J. Alan & A. Sörman.

(p) Den enas påskrift är: Denne Klocka är Esse Capell i Pedersöre Söln och Österbotn tilhör g, och köpt af des hederlige och förståndige Dannein; Då warande Probst och Kyrkoherde i Pedersöre Söln och Jacobsstad, Herr M. Andreas Degerman, Commministern Herr Mathæus Choraëus, Kyrkofwård Eric Pålvaas (hwilket namn dock utstrapat finnes) Guten i Stockholm 1746.

På den andre: Denne Klocka är köpt til Essene nya Capellkyrka 1731, för 600 Dal. Rmt. Guten af Gerhard Mejer i Stockholm.

och bredden 15 dito, Tornets högd 52 alnar, och Kyrkans 27, i tornet ses den Klocka Kyrkan är tillhörig, af 3me Skeppunds wikt (q). Ljuskronor och någon märkelig Kyrkeegendom finnes för öfrigt icke.

Ewisjerwi Capellkyrka blef blef år 1758 på en hög backe wid Norrslön eller Ewisjerwi träsk, Kniswila Kangas kallad, upbyggd af trä i forebyggnad, 40 alnar lång, i O. och W. samt 36 dito i S. och N. 1759 upbyggdes Klockstapel, 1761 blef hon invigd af nuwarande Probsten M. Gabriel Aspegren, den 26 julii samt kallad Elisabeth. Kyrkogården omringas af en ansenlig stenvmur, i fyrkant. Utom Klockorne den större af 3 Skeppund och 2 markers wikt. Den mindre af 1½ Skeppund (r) förekommer ingen märkelig des egendom.

För Lappajervi Kyrkas byggnad; nyttjades en holme Nymisari kallad, i Ewisjerwi träsk, at begrafwa lik på; grassålen kunna därstädes ännu ses.

S. 5.

(q) Påstriften lyder: Regnante Adolpho Friderico Episcopo & ProCancellario Abocensi Dn. Doct. j. Brovalio, Przpos. & Past. in jacobstad & Pedersöre A. Degerman, v. Past. mag. Mich. Lithovio & Sacellano Lappajervensi Thoma wilkman hæc campana tusa & templo Alajervensi destinata est. anno 1752. *Guten af Gerhard Meijer i Stockholm.*

På des andra sida: Quot meus hæc clangor vocat appropriate sacellum
Pectora tot verbi Sonitus Dei amore fideque.
Firmet & ad superos pendenti tramite ducat.

M. L.

(r) På den större: Vobls IesV Vt sit paX SangVine parta scletis.
Vos EVllerVenses aere VoCare Deum.

På des andra sida: Exikente Episcopo Doct. Carolo Friderico Mennander,
Pastore mag. Gabriele Aspegren &
Comministro D:ino johanne Cuhlbërg.

På den mindre: Den som hörer han såge kom, och den som törster
han komme, och den där wil han tage Lifstens wain för intet. Up-
penb. Bok. 22: 17.

På den andre: För Ewisjerwi Capell upköpt 1759 då mag. Gabriel
Aspegren war Kyrkoherde. *Af Gerhard Meijer i Stockholm.*

Om Församlingarnes Lärare.

Fslutet af Kung Gustavs regering, blef en Pastor hit förordnad, at efter Ständernes beslut i Westerås, på Lutherskt sätt förvalta gudstjensten (S. 1.). Denne Pastors medhjelpare blef efter des död des efterträdare, utverkade frihet för sine 2:ne söner at vara Capellaner härstädes (a), Efter hwilken tid 2ne wid Moderkyrkan underhållits. År 1638 fick Lappajervi boerne Capellfrihet och särskilt Präst; wid Jacobsstads foundation, tilöktes Kyrkobetjeningen med en Söfne Adjunkt, hwilken tillika war Poedagog i berörde Stad. Esse Capell fick sin särskilde Lärare 1736, samt Alla och Erwijervi Capeller 1762.

Predikanterne wid Moderkyrkan ansågos år 1754 vara öfwerflödige, hvarföre Stadsens invånare jämte Söfneboerne wid Moderkyrkan hos Hans Maj:t i underdånighet anhöllo, få andre Capellans syftan wid Moderkyrkan affskaffad, hwilket wäl blef afslagit, icke des mindre funno de dock utwäg år 1757 sedan Stadsboarne aldeles och Söfneboarne til en del affagt sig Finfte Gudstjensts hållande i Kyrkorne, blifwa från Söfne Adjunktens underhållande befriade, samt blefwo i des ställe lof-gifne få efter behag understödja Pastoris Adjunkt.

Den förste hit förordnade Lutherske Kyrkoherde skal hetat NICOLAUS, en Swenskt. Des medhjelpare och efterträdare war

2. HENRIC JACOBSSON, Pastor 1657, dog 1683.

Des 2:ne söner Johan och Knut blefwo efter hans pærkan för Capellaner härstädes förklarade.

(a) Dock så at den ene af dem jämte de prästerliga förrättningarne för-rättade Klokaresyftan, hwilken i senare tider blifwit en annan person uppdragen.

Hans Hustru hette Catharina, Eric Angermans eller Sarfells, en förmögen och namnkunnig Bondes dotter från Uthmeå, den äldsta och första af de 7 söstern Sarsfällar, som til Österbotten ankommit, ifrå hville de förnämste samt största delen af de nu i Österbotten warande Präste Familjer leda sin härkomst, som inhämtas af det Släktregister öfwer Österbotten insannat kort tross utkomma genom trycket; Denne Catharina fiente hos Hans Fordell den äldre, Befallningsman öfwer Norra Österbotten (hvilken bodde nära intil Sotnekyrkan, på Rynås backen, där ännu rudera lunnarna beses) som Ryskelpiga, När Pastor Henric såste sin upmärksamhet på henne.

3) ERIC JOHANSSON Tenalenis, född i Tenala Sökn, Studerade i Upsala, Capellan härstädes 1581. Kyrkoherde 1584. Dog 1600. Han har underskrifvit Decretum Upsaliense.

Donne tog til hustru Magdalena, syster til omnämnde Catharina, af hvilken hon blifvit hittillad, och skal han genom desse kommit til Pastorater, denne råtnas för Stamfader til Sandsunds hemmans äboer, hvilket han tilhandlar sig af en barnlös Bonde Enka, bördebrefswet på detta hemman finnes ännu, samt är underskrifvit af Rung Sigismund.

Des grafften ses i Choret i Sotnekyrkan med följande öfverskrift, Härunder ligger begrafven den hederlige gudfruktige och wärlärde Man Herr Eric johansson Tenalenis, fördom Pastor i Pedersöre, hwilkens siäl Gud nådeligen hugswale och affseminade han den 24 maji 1600.

4) KNUT HENRICSSON, andre Pastorns son; Kom til Pastorater, år 1600, sedan han en tid förut warit Capellan, dog 1621 på St. Olofs dag.

Denne skal warit Magistratnes Olai och Laurentii, de förste Swangelliste lärates Discipel i Sverige; hwarföre han och hållit sin son i Strängnäs Schola, som af des graffskrift inhämtas kan, war 30 år härstädes Capellan. Hans Hustru war Lucia Hans Fordells den yngres, en ganska förmögen Befallningsmans dotter, med hvilken han hade 11 barn, ibland hwilka Johan tog Morfadrens namn Fordell, samt nämnde sig sedermera Fortelius. Hans son Knut skal lefwat i 7 Regenters tid, des hustru Anna war mag. Petri Olai, Pastorens i Uthmeå dotter, samt Njurencknes syster, om hwille i Dn. Ask. Disput. de Uthmoa. p. 30.

5) MAGNUS MATSSON GAMMAL, war förut Capellan, sedermera föregående Pastorns måg och efterträdare 1622. Dog 1636 den 9 Febr.

Des fader war född på Gammalby i Nyland, hwaraf namnet togs. Des farfader war Jacob Scepper, Kung Johan III. Steppare, hwilken sedermera blef Borgmästare i Åbo; alla hans 4 bröder woro tillika Präpositi och Pastores i Österbota. Hans hustru hette Margareta Knutsdotter, som fick efter des död, Pastor Henric Brenner i Cronoby til ätta.

6) Mag. ERICUS MATHIÆ Bothniensis, sedermera Fortellius kallad, undfick Kongl. Fullmakt på Pedersöre Pastorat den 26 April 1636. Dog på Riksdagen i Stockholm den 26 Junii 1650.

Han har studerat wid Strängnäs Gymnasium, blifwit magister i Upsala, samt warit Rector sedermera wid Åbo Gymnasium; omsider Rector herde härstädes samt General Probst öfwer Norra Österbota; blef af et fall genom isen, på en solneresa 1649 förkyld, hwilket skal förorsakat des död; ligger i Stockholms Storkyrka begrafwen, som af des likpredikan kan inhämtas. Hans hustru Brita Hansdotter fick genom nådig skrifwelse af den 13 julii 1650 af Hennes Maj:it Drottning Christina i sit oförsörjde tillstånd, och under hennes barns ommyndige år, frihet på deras statshemman, Kiwidås från alla Krono utskylder. m. m. Hans fader war bonde på Bonds hemman i Ötterpurmo by.

De påföljande 9 Kyrkoherdar och Probstar, äro i första delen indragne, p. 16, 17, utlemnade för kortheten skull härstädes, ehuru et och annat därwid kunde tilläggas. Ibland dem finnes m. A. Petrus insörd, som dock aldrig warit här utan i Samla Carleby, hwilken irring härdras af et opåliteligt manuscript. Om Prof. Sven Vegelius i v. Stjernmans Abo litterata. p. 46. och Erv. Biblioth. 2 B. 5 fl. p. 271.

Ibland Capellanerne hafwa följande warit wid Moderkyrkan.

1) Johannes, 2:dra Pastorns son, Capellan 1558, hade ännu betänksande wid at gista sig, dog därföre 1580 ogift.

2) Knut 2:dra Pastorns son, Capell. 1570, sedermera Pastor 1600 har underskrifwit decretum Upsaliense.

3) Ericus Johannes Tenalensis, Cap. 1581. Pastor år 1584 härstädes.

4) Jacob Sigfrids son Borgoenis, en Prov. Probsts son, Capell. 1585. underskref Decret. Upsal. samt blef första Kyrkoherde i NyCarleby år 1607. dog 1625.

6) Magnus Mathiæ Gammal, Capell. 1601. sedermera Pastor härstädes 1622.

6) Isaac 3:de Pastorns son, Capell. 1607, kallade sig efter sin Morfader Surhill, bodde på Sandsunds hemman och dog 1628.

7) Carl, 4:de Pastorns son, Capell. 1623, sedermera Pastor härstädes 1654.

8) Eric, 6:te Capellanens son, efterträdde sin fader 1628, dog 1651.

9) Petter Lundinus, Klockare son härstädes, Capell. 1655 och dog 1670.

10. Mag. Joseph Mathesius, Probstsen Mathesii son från Calajoki, blef Capell. 1671, sedermera Probst och Kyrkoherde i Calajoki 1685.

11) Johan Ericson Tavaast, Åbolänninge, den 8:de Capell. efterträdare och måg, Cap. härstädes 1652, sedermera Kyrkoherde i Pyhäjoki 1681.

12) Jacob Westzynthius, 8:de Past. son, Cap. 1682, sedan Pastor i Gamle Carleby 1694, dog 1702.

13) Hans Preutz 10:de Past. son, Capell. härstädes 1685, dog 1690.

14) Johan Rivell, Capell. 1690, dog 1695.

15) Johan Vendelius, Capell. 1695. sedermera Kyrkoherde i Christinæ stad och Lappfjerd 1713, dog på flykten i Mariæfred 1719.

16) Mag. Eric Fant, den 12:te Capell. måg, Capell. 1696. Kyrkoherde härstädes 1719.

17) Elias Telijn, Regements Pastor wid et Gachsiffte Regemente, blef 1713 Capell. härstädes, dog 1734 den 19 Maj.

18) Laurentius Gallenius 12:te Pastorns måg, blef Capellan härstädes 1721, dog 1737.

Des fader Lars, 9:de Capell. måg, var målare, som genom många fast ej träffade stycken hos nuvarande socknens allmoges gjort sig ihogslommen.

19) Gustav Granroth, Capell. Mag. Bengt. Granroths son från

från Ulleå, 17:de Capell. måg, war först des Adjunct, sedan des efterträdare 1735, dog 1755 den 19 April.

20) Zacharias Dahl Borgareson från Wasa, Capellan 1738. dog 1754.

War först Bruskpredikant wid Työsk Brusk i Finland, sedan 5 år Collega wid Wasa Trivial Schola; war i Poësie synnerligen inkommen.

21) Mag. Michael Lithovius, Cap. 1755, dog 1756 i April.

War Primus wid mag. Promotion i Åbo 1739. förordnad 14 Past. til Adjunct och måg 1740, v. Pastor 1751. förestod Pastors skolan under ledigheten 1752, 53 och 1754.

22) Anders Bange Capell. 1756, dog 1765 i April.

War först sin swärfaders Kyrkoherden Wikars Adjunct i Malax, sedermera Pædagog och Sotne Adjunct härstädes ifrån 1736 til 1756.

13) v. Pastorn Mag. Gabr. Holmudd, blef Capellan härstädes 1758; hwilken sysla han til innewarande tid, med synnerligt beröm förwaltat.

24) Vacant.

Capellanerne wid Lappajervi Capell.

1) Pictorius en Mälares son från NyCarleby skal blifwit hit förordnad 1638, blifwit kort därpå rörd til sina sinnen samt återförd til sin födlestad.

2) Johannes Laurentii Essevius född på Lappfolk hemman i Esse Capell, war Pædagog i NyCarleby 1635, Capellan härstädes 1642, i hans tid asbrann förra Prästegården, upbyggdes sedermera wid Piättilä udden där den nu är, denne skal warit Capellan härstädes något öfwer 40 år.

Lars Essevius efterträdde sin fader och dog 1721 den 28 Jan. 76½ år gammal, skal för ålder och sjukdom skull i slutet af sin lefnad måst förrättat Gudstjensten på Prästegården.

4) Petter Pelander Bondeson från gamle Carleby och Pello gård; Regements Pastor med K. Carl XII fullmakt af år 1702, fången förd från Pultava til Siberien, friskallad återkom han til Riket 1722, förordnad af Consistorio til detta Capell, til

til des bättre lägenhet för honom skulle yppas, dog han härstädes i stor fattigdom år 1724 och efter sig lemnade många barn.

5) Samuel Simalin efterträdde honom til sysslan och ålstenskapet, uti fullmakt af den 23 Martii 1725, dog den 25 Maji 1739 på sit 56 ålders år. Bar född i Ruokola, Prästvigd 1707 blef hirkallad från Bitasari redan 1717.

6) Thomas Wilkman blef förordnad til sin företrädares Adjunkt 1732, och Prästvigd af Biskop Tammelin i Keliwå, fick fullmakt til Sacellaniet den 22 Aug. 1737. v. Pastor 1752. dog den 5 Jan. 1758.

7) Isac Lagus den förres måg och efterträdare, har sedan 1762 med uppbyggelse förwaltat sysslan.

Capellaner wid Esse Capell.

Herr Jacob Ulling Probstens Degermans Adjunkt och 13:de Pastors måg, war interims Predikant härstädes til år 1736, då Batalions Predikanten wid Österbotns Regemente omnämns de Probsts Degermans måg

1) Herr Abraham Achrenius blef ordinerad til Capellan härstädes, hwilken sedermera blef Kyrkoherde i Nousis Cohn i Åbo Län,

2) Dess efterträdare är den nu warande Capell. därstädes Mathæus Choræus, som sedan 1741 förestätt denna församling.

Capellaner wid Majerwi Capell.

3) Adjunktus Sacell. i Lappajervi Gustav Pelander predikade Cön. och Högstidsdagarne härstädes år 1751 efter det Kyrkan war uppsatt, dog samma år.

2) Adj. Sac. i Lappaj. Johan Sarman sin företrädares Successor Matrimonii kom hit och upptog Prästbordet 1753, dog den 6 Febr. 1755.

3) Adj. Minist. i Lappaj. Anders Bronnmarck, sine företrädares Success. Matr. hit förordnad 1755, dog 1761.

4) Olaus

4) Olaus Roth den nuvarande och 1:sta Capell. härstades, utsef sin fullmakt 1762. är jämnväl alla de föregående Suceß. Matr.

Capellianer wid Swijerwi Capell.

Den nuvarande Capell. Johan Cuhlberg blef först ordinerad til sin Swärfaders A. Strömers Adjunct i Oravais, sedan Adj. Past. i Pedersöre, 1754. Interims Präst härstades 1760. Capell, 1762.

§. 6.

Om Sotnens öden och fienteliga infall.

Fienteliga infall och misfärd, sedan såd til föda begynte nyttjas, har denne Sotn så wäl som öfriga delen af denne Provins öfwa (a) varit underkastad, det förra har härrört af des öfwa läge för nästgränsande folkslag, det senare måst af inbyggarens okunnighet, ringa drift och släta hushållning; 2:ne hufwudsaker til inwånarens ringa antal i den widsträckt Landsort.

Itt förbigå smärre olyckor och folködande omständigheter; war en ganska smittosam och dödande sjukdom härstädes så wäl som i hela Sverige mycket gångbar 1350 under namn af Digerdöden, hwilken bortryckte $\frac{2}{3}$ af landets inwånare. 1496 utswades af Tartariske hit in swärmande folkslag, som kommit i de siste århundrade under namn af Dykar oårhörde grymhet (b). Så skötsades af dem landet ären 1496 1517 och 1589.

W

utan

(a) Om des förra öden, se 2 cap. 3 §.

(b) Dal. Sw. R. Hist. 2 T. 19. cap. 10 § p. 818. Af klagobref uprättade af norra landets då warande inwånare finner man des sördbara män blifwit swära pinte, anten stekte wid sakta eld, eller hufwuden genom tåg hoptryckte, til des egonen utbrustit, eller nasarne upskurne

utan at dese ströfwande partier hade affikt behålla, men blott efter Österländskt sätt ödelägga de intagne orter. 1597 Stupade i twistigheterne emellan Kung Sigismunds eller Flemmingsska och Hertig Carls partier i det så kallade Klubbekriget öfwer 11000 Manliga Österbotningar (c) för landet en obotelig flada. De swåra misfwårt åren 1600, 1679, 1695, 96, 97, twingade en ansenlig möckenhet folk, anten giswa sig från denne ort, eller genom otienlig föda söka sit uppehälle, sjukna och dö (d). Til Wiborgs undsättning utgick år 1708 en ansenlig mängd folk, anförde af Länsman och Sotneskrifware. En påst grasserade 1710, måst wid sjökanterne; det hunger och sjukdom på en tid ej kunnat uträtta, wärkstälte en Tyrannisk fiende ifrån 1714 til 1721. (e)

Är

och kring träden i skogarne twidne, at inöfworne utlupit; deras qwin-
nor uphängde, slagne, spenarne affsurne och omsider genomstungne, bar-
nen anten med flastrar och spjut genomträdde och genomstutne, eller
i hus instängde och upbrände.

(c) Del. 1. c. T. 3. B. 2. cap. 17. S. 44.

(d) På de 3:ne sist anförde åren, skal hälften af Österbotns inwånare åter, anten flyttat til Ewenske sidan, eller genom de af otienlig spis uppkomne sjukdomar omkommit: år 1695 skal is legat hela sommaren öfwer i Skåregården, det påföljande skal en frostnatt i julio förtårt grödan, då redan spannmål hinfördes från andre sidan om Wiborg, med odragelig lossnad; bark, krosad halm och bö stola inwånarena warit tvungne betjena sig af til föda, en man blef, utom flere, wist wid Pärplar funnen död med söndertuggat hå i munnen, 3:die året har wäl ej warit misfwårt, men hwarken tilltrödde sig folket, eller hade de något af utå.

(e) Efter en förlorad slaktning wid Ropo by i Storlunds Sotn, hwarest mången lantman tillfod sine ågon, förtrode den Ewenske Krigsmakten ej stånd förän i Genle Carleby, hwarföre landets inbragare i de mellansligga orterne anten intogo skogarne, samt under hunger och köld i riskojor och skogswissen aswäntade sit öde, eller blefwo af den påföljande fienden upsnappade, nedhugne eller til fånga tagne, til Pedersöre Moderkyrka anlände fiendens förtropp, dagen efter Mattemåsan, för middagen (se 4:de S.), af hwilke en del tog vägen til den nära

År 1742 blef wål åter landet af Ryssarne, besynnerligen
 Servisse, Moldawisse och Ungeriske Husarer öfverswenmat, men
 efter Keiserliga ordres genom General Kinderman för alt öf-
 wer

M 2

wer

där intil liggande jacobstad, som utom några åldersigne qwinspersoner
 på folk stod öde, sedan de dådan tagit några tigenfundne kettlar, samt
 3:ne färror för Sotneklockorne och kyrkostunden, itändes Borgmästarens
 hus, hwar på alla de andre utom Tydskens, Riddgården och Kyrkan af-
 brunno; sedan stöflades och itändes Probstegården; Sotnekyrkan skulle
 därpå i aska läggas, men först spolieras, de slogo därpå med en stock
 up mindre järndören; hwar på den qwarlemnade egendomen bortogs
 hwarom i omrörde 4. S. en annan del af denne Rysske Fjättropp begaf
 sig uppå Esse elf, i tanke at besöka Lappajervi, til hwilken ort en
 några år förut af dem fången man, ifrån Sunnåsfolk gård i Esse skul-
 le dem ledsaga, men blefwo emot förmodan af några och 50 raske bö-
 der wid berörde gård emottagne, hwilket tvingade dem ändra sit be-
 slut och wända om; rådde för de Swenske wågade de sig ei längre
 mot norden togade därpå söder ut, sedan de besökt Bredarholmen och
 Eshwedn til hufvudlägret. I början af Martii månad astogade Ryss-
 arne i 2:ne partien ifrån landet, Infanteriet efter söderstranden genom Chri-
 stina, Cavalieriet genom Lappo, Kuovesi, Tawastehus o. s. w. Se D:r
 Nordb. R. Carl XII. beskr. 2 d. 18 cap. §§. Swenske Cavalieriet för-
 lades efter deras afresa uti Nycarleby, Gamle Carleby och Pyhäjoki,
 Infanteriet uti Brahestad, hwarefter sommartiden war fredlig, och sam-
 telige qwarblefne landsfolket intogs och nyttjade sine ågor; men i Okto-
 ber månad behagade fienden efter söderstranden både land och sjöväg, med
 förnyad grymhet återkomma, underlade sig landet til Gamle Carleby,
 och sedan Swenskarne genom Norrbotn astogat, hela Österbotn. Nu i
 hufvudsaken åter en myckenhet folk af de som kunde i stigarne öfverkom-
 mas, de yngre af mankådet fördes måst fångne från landet.

Wårtiden upförde de sig ganska barbariskt mot iuwånarena, hwartil
 de dock sielfwe mycket varit wåkande, i det de i den af dem intagne
 Fogen swära pinte och af daga togo de Ryssar de öfverkommo och lund-
 de förrasta, hwarmed de ej annat uträttade, än at de öfrige, sedan de
 om sine landsmans medfart blifwit underrättade, åter togo sig före ef-
 ter sin uråldriga plågsed stela folk, samt sedan deras rygghud lupit af
 hettan i skorpa, piffa dem in til resbenen, så blefwo 3:ne öfvermå-
 nader ibland andre wid långwatnet, här i Sotnen nära intil sine stegs-
 wisten. Sunkeligen af daga tagne, hwartil ännu åsyna wäntas gifwas, som med

werwåld befriat. Ifrån hwilken tid man under en kalld och fridålskande Öfwerhet, egentligen fått hugna sig af en liuf fred, och rönt den högsta synnerliga wålsignelse, til inwånarnas stora förkofring i Gudalåran, Folkökningen och Landt-skötjelen.

§. 7.

Om näringsfången, Inbyggarens bøjelser och seder.

Som öfre och nedre Socknens inwånare af särskilde folkslag härstamma, så äro de i lefnadsfätten wida åtskilde. De före om hwilkas hitkomst i Cap. 2 §. p. 49. ordat är, föda sig af skogsbruk; okunnige om åkerbrukares sälla lefnad, måtte lige i sine behof släpa de i sin swett på en tid wållusten ännu hos dem icke wunnit burkap, af skogen sin föda.

Årbränneri deras egentliga näringsfång och förtryck, jämte något skepswerks hygge, brådsågning, fiske och swedjande äro de medel, genom hwilka de se förskaffa sig sin tarfliga utkomst. Efter det folket hos dem ökes, behöfwen tilltaga, skogen försvinner, genom brand och hygge ökes swårigheterne och inwånarena finna med det trågnast arbete näppeligen sit dageliga uppehälle. Landtmannen härstädes, sedan han med otrolig möda, wår, sommar och höstetid hunnit tilreda någon (a) tjära, afföres den til nästgränsande Stad, ifrån 6 til

12 mil

synnerlig rörelse påminna sig dese swåra tidehwarf. En hop Ryfsar skal ock denne tid omsummit på swag is i Lappajervi träsk mot Winbala by, hwilke af de Swenske kunnat hjälpas, men ei skett. Det påföljande året blefwo dock dese grymheter genom Ryfs Generalitets strånga ordres hämmade, och de öfwerblefne inwånare mot wiß afgift som wid swårt strafs föresåttande strort skulle utlemnas, tillätne, nytta hemmansbruk utan Ryfsarnes synnerliga försång; hwilket warade til freds slutet år 1721.

(a) Bördmogen är den Bonde, hwilken har at afåta 30 a 40 Tunnor,

12 mil afstånd efter obanad wäg i många luf, wintertid; för den köpstilling handlanden därstädes behagar honom bestå, upköper han i Sawo- och Sawastländska orterne ifrån des hemort lika aflägsne, den spanmål, han tarfwar öfwer året, at underhålla sig och de sina med; däraf följer at stadsmannen af honom wäl har sin rikeliga inkomst, Sawolänningen blifwer för winsten skul upmuntrad uptaga ny jord och förbättra den gamla, men denne förstör obetänkt sin skog och sätter sig sluteligen ur stånd med alt sit arbete winna sig födan. Ganska besvärslige lägen med god åkerjord försedde, ocultivera Parker, grönskande slottmarker, mullrika älfs- och insjöstränder samt oskattbara fårr, hvilka omgifwa des kusten (som i följande delar skola för allmänhetens ögon å daga läggas) hafwa ej warit måttige så des hog til åkerbruk, ångs och bostapsförfel bögd, uptagen åkerjord skulle i hans lifstid, ej gifwa den afkastning des arbete förtjent, des efterkommande kunde litet belöna honom därför i grafwen, af Stadsboerne skulle han då hafwa ingen inkomst, ej heller de af honom, til åkerbrukets i stånd sätande skulle fördras ansenligt förbig, m m. jämte en öm tanke om des förfäders bruk, hvilka nöden lärt, när skog war ömiskt at tilgå, uptaga detta näringsfång, hafwa förorsakat detta och dylika förwända tankesätt hos honom; wiljans fel är, at ej lefnadsstättet förändras, hwarföre Öfwerhetens åtgärd här tarfwas; förståndets, at ej de af honom öslige jödosjätten förbättras, hwarföre exempel fördras; det förra wil han icke, det senare förstår han icke; han tror sig wara född för sig, utan at wara skyldig lemna efterkommanderne det hans förfäder lemnat honom, än mindre arbeta för någon dem tilflytande fördel.

Til sederne är han samtelige landets Finska inwånare lif; idog och arbetsam, med litet förnögd, lättrogen och wälmenande,
M 3 de,

genom hwilken näring efter nogare uträkning han kan förtjena 12 til 18 öre om dagen.

de, twår men upriktig, i sin gudadyrkan andåktig, sätter dock stort värde på wise namnsdagars firande (b), samt varit frod och wid skeppelser mycket tilgifwen. (c)

Ne

(b) Så brukades här en tid tilbaka, och til åfwentys på ställen ännu aldrig spinnas Eis, och Torsdags gwallar, på St. Olofs dag skulle aldrig hö slås, Catharinæ dag skulle et Får slaktas och ätas i såhuset, på alla Helgone dags afton skulle mat nödwardigt lämnas på bordet för Kackre och Helgonens råkning, och i Badstugan qwasar och wata; dörtråden för såhusen skulle korsas för trollen Påskafston m. m.

(c) Så talas här allmänt om wise som kunnat tjusa ormar, falla up björnar wintertid ur sit hide, för at skada folk. Om Samoboer, som på gråstenshållar rest öfwer Lappaserwi träsk, hela 2:ne milen, i brist af båt, om trollfåringar som kunna flyga, af hwilka en för en tid tilbaka ifrån lusten blifwit nedskuten, med flere dylika orimligheter.

Härwid kan jag ej underlåta nämna följande synnerliga händelse som aldeles otwifwelaktig, hwilken jag wäl wet af en del fritänkte läsare med åtlöje genomgås, men som den werkelige händt, af ganska många witnen jämte mig kan bewitnas, har jag ej underlåta kunnat den allmänheten föredraga, wäl wetande det en del tids mindre eftertänksamt folk leda alla förefallande omständigheter af naturliga orsaker och werklningar, lika som man i det Påswiske tidehwarfwet trodde de fläste varit öfwer naturlige; Människan kan sällan hålla medelwägen; Den Ondes werklningar nelas ej af någon rätt Christen och förnuftig

Här i Solnen, Alajerwi Capell, Eurejoki by på Sauls hemman werlade en ande, som af Finnarne Lindu kallades, 1764 och i början af 1765 på et besynnerligt sätt. Michelsmåstiden begynte berörde gårdens innehafware nattetid höra et owanligt buller på mellantaket, bänkarne och golfwet uti det rum de bodde, utan at wid efterseende kunna finna någon som det förorsakade, bulret bestod i hårdare och dusare slag samt trassande som efter stæla flor; detta buller tiltog mer och mer at folket omfädr Thomasmåso natten blefwo twungne lämna sine sångar och begifwa sig i et annat rum, i hwilket, sedan de intagit sine hwilo, ställen, sångarne nedbröts som med handkraft, och folket twungne på bänkarne i ständig fruktan afwänta den följande dagens upgående, ifrån denne tid warade sådan och dylik ors til weckan för första Söndagen i Fastan, anden flyttade sig emellan de rum folket tid efter annan intogs. Ut undwika andre jämnwäl ojäfaktige witnens inthgande til det synnerliga och swåra tilstånd denne gård träffat uti, wil jag för widlyftighes

Nedre Sotneboarne, Moderkyrko och Eske Capells försam-
lings ledamöter, äro någre Finske undantagna, hvilke genom
giften hit inkommit, alle Swenske, föda sig af åkerbruk, Ängs-
Skogs, och Boskapskötsel samt fiske i stångården; genom sitt
åkerbruk århålla de dock sällan den Spanmål, til deras un-
derhåll öfver året åtgår; en myckenhet köpes årligen af dem
ifrån de södre Sotnarne, Wörö, Kyro, Laihela och Ilmola,
hvilkas inwånare såkert icke besitta så härliga och til åker-
tjenlige ställen som deße, men nyttja och icke så många åkers-
bruket förhinderlige näringsfång. I sin boskaps och ångskötsel
äro de wäl idoge, men nyttja afkastningen måst til egit behof.
Hästar hafwa hos dem kommit i besynnerligt wärde, hwar-
söre

ten skull blott hafwa följande anmärkt: på en resa hit upfäre wid slut-
tet af Februari månad, war jag i berörde gård och hus, samt i flere
främmande mans närwaru, hvilke denne tid gårdsfolket til tröst, ifrån
de kringliggande gårdar och byar tourwis hitkommo, såg ej utan fasa til-
ståndet härstädes enligt med kringlupne berättelser, hvilke jag mål hört,
men aldrig trodt, tu mera detta framsarande undersökttes, des mera fants
deße göromål, på långt när ej kunna tilägnas någon människa. så dag som
nattetid hördes då och då slag, på wiße ställen i huset, utan at någon syntes
wid tilfällen singo gårdsfolket, i synnerhet barnen slag i ansiktet eller på
kroppen, utan at weta hwarifrån, frågte man hwad flockan wore, slogs
så många slag på golfwes, den ungefärligen war, då och då fick man til
sig det man begärte från något annat ställe af rummet, utan at kunna se
någon som det framförde, men wäl huru det begärta anten kastades eller
kom enom til hands genom lusten, grus kastades ofta från en ugn, utan at
man såg någon som det kastade, men wäl hwar det togs, o. s. w. På möns-
niskor kunde detta framsarande minst lämpas, här röntes en förmåga för-
ställning och insikt, som ingen dödelig kan tillkomma; mellantalet och stör-
talet löfades en morgon uti et såhus af en kraft som thetes werka på åsar-
ne, men nedsläptes, efter hwilkas rubbning ännu märken kunna ses, slag
och gny hördes på wiße ställen utan at någon där syntes, och genom slag
ypades på tillfrågan mångens ålder. m. m.

Detta och önlift kan af flere hundra personer bekräftas, och föresåll det
wiße af de aflägsne här framsarande folken ej så främmande, nämnande
honem som detta werlade för en dum ande, och de i gården warande barnen

före och här ses de bästa, nästan i hela länet, de byalag som äga tillräckelig skog, idka tjärubränneri: de Sofnen igenomlö-
pande floder hafwa gifwit alla wid dem boende, i synnerhet
Esse Capells inbyggare anledning, at uprätta Saggwarnar,
samt ifrån öfre delen nedslotta en ansenlig mängd stockar, dem
saga och til Stadsboerne med ansenlig winst föryttra; Skeps-
byggeri idka i synnerhet Skärebyggarna mer än de borde, i
anseende til den skog de hafwa at tilgå; igenom desse närings-
sång hafwa des idkare wäl kommit til ansenlig wälmåga, i syn-
nerhet blifwit af de fringliggande orters innewånare utmärkte
för sine sirlige och inventisule gårds och husbyggnader, men å-
kerbruket lider och wanskötes, skogen försvinner och ödelägges,
uppighet och öfwerflöd tiltager, som hos oss äro 3:ne såkre fö-
relöpare i fall ei ändring sker, til en omsider annalkande nöd
och fattigdom; Det är och en wanskötsel och förakt, skrif-
wer en witter penna (d) af den wälsignelse et land är be-
gäfwat med, när det dem ej rätt nyttjar, syndigt är
at genom okunnighet och wårdslöshet lämna största
delen där af åt andre til efterkommandernas skada och
förderf.

Swad

woro mera rådde för en dit ankommen resande, än desse besonnerliga slag.
Af ingen blef denne werlande ande sedd, men wid wise tilfällen af flere på-
tagen. Specielare begrep om denne händelse kan af alla de där warit närwa-
rande inhämtas, och med och, om så påfordras skulle, bestyrkas.

Til slut wil jag införa såsom något owanligt följande händelse, 1761
den 2 Nov. föddes wid Emjernwi församling et dödt piltebarn med 2:ne huf-
wuden, det ena war på sit rätta ställe med hals, det andra wid högra axeln,
i stället för högra armen, bägge hufwuden woro af allmän storlek, i alt
med ögon, mun, näsa och hår hwar annan lika; i öfrigt war det et annat
barn likt, en tong undantagen wid ryggens slut af en fingers längd, men
något tjockare.

(d) General Lieutn. Commend. och Ridd. Friherre Math. Alex. v. Ungern Sternbergs
Tal wid Præl. aflägg. wid Kongl. Sw. Wet. Acad. den 25 jan. 1752. p. 3/4.

Hwad desse Sotnens Inwånare til sinnelag och upförande
 beträffar, äro de i allmänhet skarpsinnige, muntre, arbetsam-
 me, i synnerhet til handassögder benägne; om sin wålmåga och
 anseende mycket ömme, dock sällan af tanka på efterkomman-
 derne, et fel hos de fläste Österlänningar; de sätta stort wär-
 de på en ärbär barna upfostran; äro höflige men upmärksam-
 me; til kroppsstyrkan starke, i arbete hårdade; i Guds
 läran faste; mot Öfwerheten trogne;
 fins emellan enige,

Ände på Andra Delen.

Til Herr RESPONDENTEN.

Högtvållärde Herre.

Til at betyga Min Herre / så min wänsskap / som
 i följe däraf min werkliga sägnad / öfwer det
 Min Herre är sinnad; at förswara et lärdt arbete;
 har jag bordt härmedelst lyckönska Min Herre / til
 at taga så lyckeliga som wissa steg på Parnassen;
 Där Min Herre för sin nedlagda flit och lyckeliga
 snille blifwer wärdigt belönt. Fortsär emedlertid
 at hyfa wanlig wänsskap / för

En

trogne wän och ödmäls-
 tjenare

PEHR GABRIEL KALM.

Clarissimo & Doctissimo

PRÆSIDI ac AUCTORI,

Nec non

ERUDITISSIMO RESPONDENTI

Bothnia perdoctis multum læteris Alumnis!

Grataque jucundum Bothnia funde melos!

Eruit e tenebris Tuus ASPEGRENIUS imis,

Quicquid ad Historiam contulit ipse Tuam.

Scripserunt veteres; at multi errore laborant:

Sæpeque dormitat Bongius ipse Pater.

Hinc opus ac labor est falsis discernere vera,

Scribere & annales Bothnia prisca Tuos.

Enituit studio tamen ASPEGRENIUS isto;

Sic Patriæ laudes promovet ipse suæ.

Gratulor eximium, Fratrum clarissima biga,

Quod peperit vobis vestra Sophia decus.

Bothnia quod vobis tribuit, vos redditis illi;

Et per vos cunas conspicit ipsa suas.

Sic applaudere voluit

C. G. B. sv.

